

«Обговорення питання українських поховань у Польщі має відбуватися за участі громади»

2-4 грудня пройшов офіційний візит делегації Українського інституту національної пам'яті до Польщі. У Варшаві голова УІНП Антон Дробович зустрівся з українською громадою, а також зі своїм польським колегою Ярославом Шареком. Це перша офіційна зустріч очільників обох інституцій за останні три роки.

Під час спілкування з українською громадою, яке відбувалося у посольстві, урядовці подякували українцям із Польщі за численні конструктивні ініціативи та зусилля щодо збереження історичної пам'яті, а також за готовність до роботи над складними сторінками минулого. Як повідомляє пресслужба УІНП, представники громади зі свого

боку наголосили на необхідності продовжувати діалог з польським суспільством і відзначили, що зацікавлення Україною у Польщі, зокрема в університетських середовищах, не зменшується.

Учасники зустрічі говорили також про потенційну співпрацю українських громадських організацій у Польщі з УІНП — наприклад, для впорядкування

українських цвинтарів, проект «Віртуальний некрополь української еміграції» та доповнення його інформацією про поховання української еліти у Польщі. Також пролунала пропозиція спільно створити онлайн-каталог меморіальних місць поляків в Україні. Українці з Польщі наголосили, що готові підтримати обмін досвідом між інституціями обох країн після завершення карантинних обмежень.

Також очільники польського та українського інститутів національної пам'яті обговорили ексгумації та вшанування померлих по обидва боки кордону.

«З'явилася ідея створення робочої групи, яка має вирішити одне з найбільш спірних питань — поховання на Монастирі. Вона могла би почати роботу вже на початку наступного року», — сказав під час брифінгу Ярослав Шарек. Очільник польського ІНП зазначив, що, попри різні думки щодо історичних питань, обидві сторони мають продовжувати діалог.

Саме про відновлення пам'ятника на могилі вояків Української повстанської армії ідеться у заяві УІНП, яка з'явилася після перемовин. Там сподіваються, що меморіал на горі Монастир поновлять якнайшвидше, після чого польський ІНП отримає дозволи на пошукові та ексгумаційні роботи.

«Поставити остаточну крапку у вересневій розмові двох президентів може включення пам'ятника на Монастирі до реєстру військових поховань Республіки Польща. Українська сторона також повторно нагадала про прихильність до ідеї легалізації проблемних пам'ятників „всі на всі”», — наголосили автори заяви.

Український інститут національної пам'яті закликав польських колег залучати до розгляду окремих питань представників меншин: «УІНП послідовно стоїть на позиції, що питання українських місць пам'яті та поховань на території Польщі повинні обговорюватися з українською громадою в цій країні. Адже саме її представники організовують там меморіальні заходи та опікуються цими локаціями».

Згодом Антон Дробович разом із Ярославом Шареком відвідали Православний цвинтар на варшавській Волі. Очільники інститутів поклали квіти до пам'ятника воїнів Української Народної Республіки, могили генерала Марка Безручка та пам'ятника жертв Голодомору 1932-1933 років.

Українські громадські організації в Польщі на зустрічі з Антоном Дробовичем представили голова Об'єднання українців у Польщі (ОУП) Петро Тима, перший голова ОУП та лідер Громадської ініціативи догляду за могилами воїнів Української Народної Республіки Юрій Рейт, голова Українського товариства в Любліні Григорій Купріянович, директор програми Study Tours To Poland Мирослав Скірка, професор Варшавського університету Ростислав Крамар, голова Товариства українців-політв'язнів та репресованих у Республіці Польща Олександр Стець. Також участь у зустрічі взяв посол України Андрій Дешиця, представники посольства та члени делегації з УІНП (начальниця управління комунікації та інформаційно-аналітичної роботи Олена Снігир та начальник відділу обліку та збереження місць пам'яті Павло Подобед). ■

Павло ЛОЗА
Фото надано УІНП

У ручному режимі: як польська держава бореться з «агентами» і як у неї нічого не виходить

ІГОР ІСАЄВ,
головний
редактор
порталу
PROstir.pl

Видання «Dziennik. Gazeta Prawna» опублікувало фрагменти до-сьє Агентства внутрішньої безпеки Польщі на Людмилу Козловську — голову фонду «Відкритий діалог», громадянку України, якій від 2018 року заборонений в'їзд до Польщі через нібито загрозу внутрішній безпеці. Уся справа вражає некомпетентністю польської влади і змушує поставити їй низку серйозних запитань.

Фонд «Відкритий діалог» знайомий багатьом членам нашої громади. Широкому загалу в Польщі про нього стало відомо у 2014 році, під час Євромайдану і на початку агресії Росії в Україні, проте ставлення до його дій спричинило розкол української громади в кількох містах, зокрема у Варшаві. Я сам був і залишаюся критиком стилю і пріоритетів фонду — він, хоч і діє під лозунгом європейськості та захисту демократії, залишається фактично лобістською структурою, що захищає частину олігархів на постсовєтському просторі.

Заради справедливості додам — він захищає не найгірших із цих олігархів, і робить це досить явно. Так, у Казахстані «Відкритий діалог» боронить суперника клану Нурсултана Назарбаєва — Мухтара Аблязова, у Молдові — супротивників головного олігарха країни Владимира Плахотнюка, а в Україні чимало популяризованих фондом фігур можуть вказувати на дніпровського олігарха Ігоря Коломойського. Звісно, Коломойський з Аблязовом — це не кум Путіна Віктор Медведчук, проте і до Джорджа Вашингтона з батьками-за-

сновниками американської демократії їм теж далеко.

Таємні нотатки з відкритих джерел

Попри всю мою критику лобістського спрямування діяльності «Відкритого діалогу», те, що Варшава (Міністерство закордонних справ і Міністерство внутрішніх справ і адміністрації разом з Управлінням з питань іноземців) зробили зі справою Людмили Козловської, — приголомшує.

Як повідомив «Dziennik. Gazeta Prawna», таємні документи Агентства внутрішньої безпеки — на їхній основі Польща в серпні 2018 року внесла Козловську в шенгенську систему SIS (Schengen Information System — база, яка дозволяє перевірити, чи людина, яка в'їжджає в зону, не перебуває у розшуку — *red.*) із найвищим рівнем загрози — базуються на загальнодоступних інтернет-джерелах та звіті парламенту Молдови про фонд «Відкритий діалог». Цей документ був фактично елементом боротьби олігарха Плахотнюка проти європейської коаліції (представниця якої, Майя Санду, нещодавно виграла президентські вибори в Молдові) — тому вірити йому, тим більше як одному з основних джерел, може тільки ідіот. У пошуку «гачків» на Козловську Агентство внутрішньої безпеки намагалось співпрацювати зі своїм молдовським відповідником (рум. Serviciul de Informații și Securitate) у часи, коли воно було політичним зняряддям Плахотнюка. У травні 2019 року в Кишиневі відбулася зустріч польської та молдовської сторін, і в записці з неї вказано, що «під час переговорів основна увага приділялася висновкам [...] щодо фінансових операцій осіб та компаній, пов'язаних із фондом „Відкритий діалог“». Як вказує видання, ключова фраза документа звучить так: «на сьогодні неможливо визначити точне джерело фінансування з Росії, а також не можна вказати, що конкретна діяльність фонду „Відкритий діалог“ фінансувалася за рахунок відмивання грошей».

— Польща заборонила Козловській в'їзд до Європейського Союзу, але дані

наших служб були настільки кошмарними, що Німеччина, Бельгія, Великобританія, Франція та Швейцарія визнали їх не вартими уваги та видали власні національні візи, згодом Бельгія дала Козловській посвідку на проживання, і Польща була змушена виключити її зі списку людей, яким заборонено в'їзд до Шенгенської зони. Це не змінює того факту, що дружина громадянина Польщі досі не має права в'їзду до країни, — коментує колишній дипломат, нині — публіцист Вітольд Юраш.

Сама Козловська рік тому написала патетичний текст у виданні «Gazeta Wyborcza», у якому зізналася: «Я сумую за відкритою, толерантною та доброзичливою Польщею, яка дозволила мені здійснювати свої мрії. Живучи тут і керуючи фондом, який працює задля захисту прав людини, я могла допомагати жертвам політичних репресій у пострадянських країнах. Цю Польщу у мене забрав „ПіС“». Так Козловська опинилася у пантеоні боротьби за польську демократію, і ввів її туди не хто інший, як польська влада.

Чи хтось узагалі захищає Польщу?

В історії Людмили Козловської сплелось кілька патологій сучасної польської держави. По-перше, використання і без того недосконалого законодавства щодо іноземців у ручному режимі. Це — перша гучна справа, коли іноземній громадянці, що мешкала тут уже десятиліття, відмовили у перебуванні на основі таємного документа Агентства внутрішньої безпеки. Проте в майбутньому таких історій може бути більше: не кожній владі буде подобатися, що роблять іноземці, проте це ще не означає криміналу. Коли цю справу почав аналізувати адміністративний суд (а він, на відміну від самої Козловської, мав змогу ознайомитися з документом спецслужб), виявилось, що «таємні дані» є просто великим галасом з нічого. Коли Козловську вперше розвернули прямо з літака у 2018 році, Агентство внутрішньої безпеки заявило про «серйозні сумніви» у зв'язку з очолюваним нею фондом, проти жін-

ки почалася кампанія в медіа. Однак ані заявлена перевірка податкової, ані намагання запровадити у фондї управління міністерського комісара (пол. zarząd komisaryczny), ані, врешті, спроби позбавити Козловську права в'їзду в ЄС не принесли результатів.

По-друге, попри сумніви щодо самого фонду, що виникали у громадському секторі ще з часів Євромайдану, служби зайнялися ним лише після того, як чоловік Козловської (навіть не вона сама!), Бартош Крамек, написав у соцмережах текст, що закликає до громадянського опору польській владі. Там не було нічого нового (Крамек посилався на досвід України) ані забороненого — громадяни мають право протестувати проти очільників своєї країни мирним шляхом. Проте один лише цей текст спричинив те, що спецслужби витягли на світ божий уже підзабуту на той момент дискусію про «Відкритий діалог». Який, до речі, у 2014 році захищали прихильниці «ПіС», як-от Малгожата Госевська чи Агнешка Ромашевська. Проте, коли у 2018 році потуга державного телебачення начепила на Крамека з Козловською таблички «російської агентури» — вони не надто рвалися їх захищати.

І, врешті, по-третє — польські спецслужби у 2018 році мали солідні застереження щодо «Відкритого діалогу». Ці матеріали писали громадські активісти, посилаючись на відкриті дані і форму діяльності фонду, проте вони не мали тих засобів, що є у спецслужб. А силовики не змогли нормально опрацювати ці дані; більше того — видається, що вони їх взагалі не чіпали, а просто вклеювали туди, куди їм наказували «згори». Маючи усі можливості, можна було підтвердити або заперечити застереження громадських активістів.

Тут згадується також історія Матеуша Пікорського, одного з найбільш явних агентів російських інтересів у Польщі — Агентство внутрішньої безпеки провело гучне його затримання у 2016 році, проте досі не змогло довести справу до суду. У 2019 році Пікорського під заставу випустили зі слідчого ізолятора.

Усім відома історія з хлопчиком, який часто кричав про вовка — а коли вовк таки прийшов, його вже ніхто не слухав. Чи Агентству внутрішньої безпеки це нічого не нагадує? ■

Листи читачів

13 березня 1944 року православний священник, отець Василь Лашенко, у селі Сагринь, розташованому в Грубешівському повіті Люблінського округу Генерального губернаторства знайшов біля лісу останки своєї задушеної дружини та дворічної дитини. Я припускаю, що мало хто про це знає. Так само як мало хто чув про Міхала Струка, який у тому самому Сагрині під час німецької окупації служив на посту Української допоміжної поліції, чинячи у цій місцевості страшні злочини, за які його в 50-х роках судили комуністи, коли він уже був у Польщі римо-католицьким священником.

Обидві ці історії поєднують події 9-10 березня 1944 року в Сагрині та кільканадцяти інших селах, які атакували відділи партизанського Війська польського, Армії крайової та Селянських батальйонів, у результаті чого загинули понад 1200 мирних мешканців. Я хочу

написати про це книжку. Її назва походить з спогадів одного з партизанів: «Pociśki, jak rasiorki rózańca» («Постріли — як зернятка вервиці»). Мене підтримуватиме у цьому польсько-українсько-канадський фонд «Калина». Я писатиму як історик, доктор Маріуш Сава — так, аби зберегти вірність стандартам наукової праці, але також як Маріуш Сава — автохтон, «людина звідти», чий предки століттями працювали у тій місцевості, будували і молилися у тамтешніх церквах і костелах, звідки вони були виселені або мусили тікати. Відтак це буде також моя суб'єктивна розповідь. У цьому тексті я хотів би поставити питання, які досі не звучали в історіографії та публічній дискусії. Чому напали саме на Сагринь? Які були військові, політичні та психологічні причини цього рішення? Нападники — це герої чи вбивці? Чи вбивали вони за наказом, чи самовільно? Чи дивилися своїм жертвам в очі? А постраждали — бандити чи мученики? Чи їх убивали безкомпромісно, чи знайшлися такі

солдати або цивільні жителі, які рятували життя? Як ставилися до цього сусіди? Чи показували партизанам, де ховаються люди, чи — як стверджується у деяких переказах — добивали поранених вилами? А може, переховували своїх друзів і родичів?

Я розглядатиму також сучасний контекст суперечки про Сагринь-44. Чи її можна порівнювати або зіставляти з Волинню? А може, з іншими злочинами, скоєними польськими або українськими партизанами щодо представників інших національностей під час війни та після її завершення? Хто несе моральну відповідальність за злочин? Чи хтось має попросити вибачення — і якщо так, то хто? Чи винних покарали, а жертв — назвали поіменно, відтак, чи прокурори Інституту нащам'яті виконали своє завдання? Чи Сагринь сьогодні є тільки українським місцем пам'яті, чи й польським також?

Питань багато. Безперечно, поставити і нові — під час аналізу джерел, які

я постійно збираю, і під час написання тексту. Одним із таких джерел буде іконографія, зокрема карти і фото. З допомогою Андрія Боровика із товариства «Холмщина» з Рівного мені вдалося отримати кілька унікальних світлин від вигнанців із Сагрині та околиць, які сьогодні живуть за Бугом. Адже я хотів би показати обличчя тих, хто жив у Сагрині, тих, хто загинув або опинився після війни поза своєю вотчиною. Звідси — моє велике прохання до читачів «Нашого слова» про допомогу із пошуком таких пам'яток у Польщі. Може, хтось із вигнаних під час акції «Вісла» людей або їхніх нащадків зберігає в родинних архівах такі документи, особливо — фотографії мешканців сіл Сагринь, Ментке, Турковичі, Вороновичі, Стшижовець, Терєбінь, Маличі, Шиховичі, Ласків, Стара Весь. Я буду неймовірно вдячний за розуміння та допомогу. ■

З повагою,
доктор Маріуш Сава

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Онлайн-зустрічі з Лемківщиною
в «Антоничівці»

4 грудня розпочався цикл «Зустрічей із Лемківщиною» у Центрі культури ім. Богдана-Ігоря Антонича у Горлицях. На першій події докторка Вікторія Гойсак розповіла про давні та нинішні різдвяні традиції лемків. Розмову провів Григорій Суханич.

На наступній зустрічі, запланованій на 11 грудня, відбудеться презентація проєкту «Свідки локальних історій» та розмова з регіональною експерткою Уршулю Карасінською, яку модеруватиме Наталія Гладик. Подія 16 грудня стосуватиметься спільного проєкту лемків із Польщі та русинів зі Словаччини — «Співи нашого роду». У розмові, яку проведе Павлина Цюрик, візьмуть участь Григорій Суханич та Тома Дошна. Натомість 20 грудня відбудеться дискусія про історію та ідею мистецького проєкту «Лемківський Єрусалим» з Богданом Салеем, Наталією Гладик, Йоанною Зема-нек та Здзіславом Толлом.

Грудневі «Зустрічі з Лемківщиною» в центрі Антонича завершить розмова з Анною Бас та Гжегожем Штвєртнею. Вони розкажуть про героїв «Лемківського Єрусалиму», серед яких — Епіфаній Дровняк, Юрій Новосільський, Енді Воргол, Богдан-Ігор Антонич.

Більше інформації про події шукайте на фейсбук-сторінці Центру (Centrum Kultury im. B. I. Antonysza — Центр культури імені Богдана-Ігоря Антонича).

Учні отримають
зошити «Подорож Україною»

Фото з фейсбук-сторінки
Фонду «Просвіта»

Фонд «Просвіта» з Вальча повідомляє, що вийшов друком зошит вправ «Подорож Україною». Його тираж — 3 тисячі примірників, частину з яких вже доставили до кураторій освіти у Варшаві, Лодзі, Вроцлаві, Познані, Гожові, Щеціні, Кракові, Катовицях, Ряшеві, Любліні. Згодом зошити передадуть також до Білостока, Ольштина і Гданська.

Зошит «Подорож Україною» — це перша публікація фонду «Просвіта»,

здійснена у співпраці з Міністерством національної освіти Польщі та за підтримки видавництва «Педагогічна думка» з Києва. Його використовуватимуть у пунктах навчання української мови, оскільки він об'єднує інформацію з різних предметів. Зошит розроблений для I-III класів, але його можна застосовувати й у інших класах. Дитина може у ньому писати, малювати, клеїти тощо.

«Подорож Україною» — це перша частина комплексу навчальних матеріалів авторства Марка Сирника, Наталі Богданець та Олени Лінік. Зараз вони готують зошит для IV класу, а загалом планують випустити 8 таких видань. Згідно з даними голови ради фонду Марка Сирника, у цих зошитах представлятимуть всю Україну, а останній розповідатиме про українство у Польщі.

З'явився сайт
Підляського наукового інституту

Наприкінці листопада запрацював інтернет-портал Підляського наукового інституту (www.pninstytut.org). На ньому можна знайти інформацію про наукову установу, її дослідження, публікації, Підляський архів та різні заходи, зокрема Підляську українську наукову конференцію. Також на сайті розмістили матеріали про історію, культуру та мову Підляшшя. Члени Підляського наукового інституту заохочують користуватися ними, аби довідатися більше про цей регіон.

Створення та функціонування інтернет-порталу стало можливим завдяки дотації Міністра внутрішніх справ та адміністрації Польщі.

Онлайн-фестиваль
«Українська весна»

10-13 грудня у Познані відбудеться XIII фестиваль «Українська весна», який перенесли із травня. Цього-річ він пройде в онлайн-форматі. Програма зосереджена на польсько-українсько-білоруських відносинах, адже, як зазначають організатори, важко залишатись байдужим до того, що відбувається в Білорусі, тим більше, що не так давно зі схожими проблемами боролися українці, а ще раніше — поляки.

На фестивалі можна буде послухати серію подкастів журналіста Пйотра Погожельського, присвячених найважливішим темам трикутника «Польща-Україна-Росія», про які розмовлятимуть, зокрема, директорка телебачення «Bielsat TV» Агнешка Ромашевська та професор і депутат Сейму від «Громадянської коаліції» Павел Коваль.

Окрім цього, відбудеться прем'єра кліпу польсько-українського гурту «DagaDana» і білоруської артистки Альони Каданової, спектакль «Sensualista» режисерки Аліси Макаренко. Заплановані тренінги під назвою «Хто ти і який твій танець», що поєднують психологію, імпровізацію і сучасну хореографію. Також у межах фестивалю з'явиться новий мурал на будинку на вулиці Гробля 27а.

Заходи буде можна подивитися на офіційному ютуб-каналі (Festiwal Kultury Ukrainka Wiosna).

«Українська весна» — це міжнародний фестиваль української культури, що відбувається у Познані та інших містах регіону з 2008 року. Більше про цього-річну програму читайте на сайті (poznajasiada.org) та у фейсбучі (Ukrainska Wiosna).

Концерт колядок у Народному домі

6 грудня в Українському домі у Перемишлі відбувся онлайн-концерт колядок за участі дуету лемківської співачки Юлії Дошни та лютниста Антоні Пільха. У їхньому виконанні можна було почути твори з найновішого альбому «Godnie Święta» («Достойні свята»), до якого увійшли забуті пісні та коляди з Надсяння і Сяніччини, вранжуванні на основі матеріалів Оскара Кольберга і Єжи Бартмінського.

У Кракові шукають творчих
людей до аматорського театру

Група митців з Кракова «Creative group M», яка займається організацією музичних та поетичних вечорів, створює у місті перший український театр. Тому зараз вони шукають творчих людей, які хотіли би до нього долучитися.

«Не уявляєш свого життя без мистецтва? Хочеш бути частинкою театральної родини? Заповни анкету», — заохочують митці. Посилання на анкету розміщене на їхній фейсбук-сторінці (Creative group M).

Інформацію про першу зустріч, місце та час її проведення організатори надішлють на електронну пошту. Вона відбудеться орієнтовно між 7 та 13 грудня.

Українські дні «Люблінський трикутник»: втретє й онлайн

Уже втретє студенти факультету політичних наук та журналістики Університету Марії Кюрі-Скłodовської (УМКС) у Любліні організували традиційний захід, на якому познайомили своїх колег зі східним сусідом Польщі. Подія відбулася 4 грудня онлайн.

Цього року захід відкрив декан факультету політичних наук та журналістики, професор УМКС Войцех Зентара. Учасниками першої панелі під назвою «Люблінський трикутник: політичний союз чи символічний жест?» були: посол України Андрій Дешиця, посол Литовської Республіки Едуардас Борісовас та директор Центру міжнародного співробітництва Любліна Кшиштоф Становський.

Наступна дискусія під назвою «Між політичним та етнічним народом» стосувалася питання української ідентичності. Її обговорювали професор Валентин Балук — директор Центру Східної Європи УМКС та Олександра Гнатюк — наукова співробітниця університетів Польщі та України.

В умовах пандемії організатори хотіли зробити захід більш інтерактивним, тому вони транслювали дебати у прямому ефірі на каналах УМКС на ютубі та фейсбучі, а глядачі могли поставити запитання спікерам.

Вшанування 87-х роковин Голодомору
у Гданську

28 листопада консульство України у Гданську разом з українською громадою та міською владою вшанувало пам'ять жертв Голодомору 1932-33 років. Панахиду на Лостовицькому кладовищі провів греко-католицький парох у Гданську, отець Йосиф Улицький. Про злочини сталінського режиму у своїх виступах розповіли консул Лев Захарчишин та заступник мера міста Пйотр Гжеляк. В траурному заході взяла участь невелика, з огляду на карантинні обмеження, українська громада, зокрема діячі Об'єднання українців у Польщі на чолі з головою Поморського відділу Єлисаветою Кременською. До пам'ятника жертвам Голодомору, ре-

пресій та переслідувань поклали квіти. Ввечері того ж дня в інформаційній програмі «Панорама» на громадському каналі «TVP3» показали трансляцію заходу.

Варто додати, що 2 грудня на загальнопольському каналі «TVPI» показали фільм групи «Babylon'13» «Голод до правди», що розповідає про геноцид щодо українців. 3 та 4 грудня його транслювали в ефірі «TVP Dokument».

Вшанування пам'яті жертв голодоморів
у Перемишлі

Фото з сайту cerkiew.org

У Перемишлі в Соборі святого Івана Хрестителя 28 листопада відслужили панахиду за жертвами голодоморів в Україні, яку очолив парох, отець митрат Богдан Степан. Опісля її учасники вийшли на прицерковну площу до пам'ятника жертвам Голодомору, де під звуки дзвону усі поставили свічки. У молитвах взяли участь віряни Перемишля, зокрема почесний консул України Олександр Бачик, вчителі та молодь української школи, представники усіх суспільно-культурних організацій. Панахиду виконав кафедральний хор під диригуванням Ярослава Вуйціка. Цього ж дня по всій Польщі багато українців приєдналося до міжнародної акції «Запали свічку». Додамо, що у вікні президентського палацу у Варшаві також з'явилася така свічка.

Відкрився перший у Польщі
Інститут прав мігрантів

У Вроцлаві відкрився Інститут прав мігрантів (ІПМ). У планах — співпраця з омбудсменом, юридичними консультантами, службою з питань праці, профспілками, консульствами та підприємцями, які влаштовують мігрантів на роботи.

Це перша установа, яка комплексно підходить до питань, пов'язаних з правами іноземців, тобто займатиметься не лише легалізацією перебування та праці. ІПМ створив фонд «Україна» спільно з консульством України у Вроцлаві.

Серед завдань Інституту — налагодження співпраці для покращення становища не тільки іноземців, а й усіх, хто функціонує у новому багатокультурному середовищі.

За перші 100 днів обіцяють реалізувати 5 цілей і розповісти про результати на конференції «ForUM» на початку березня наступного року.

Так, в Інституті планують створити комплексний проєкт для вирішення проблем із затяжним розглядом справ щодо видачі дозволів на перебування. Також хочуть розробити польсько-українсько-англійський словник юридичних термінів для посадовців, урядовців, юристів та іноземців.

ІПМ планує підготувати публікацію про норми польського трудового права — з перекладом і детальними поясненнями. Завдяки цьому, на думку авторів ініціативи, іноземці отримають основні знання щодо захисту своїх прав, а роботодавці дізнаються більше про етику відносин із закордонними працівниками.

Члени Інституту хочуть зайнятися також освітнім питанням, адже, попри обов'язкову шкільну освіту, дуже часто іноземні діти розпочинають навчання не відразу після переїзду до Польщі. У співпраці з фондом «Птах» ІПМ хоче написати петиції до всіх воєводських кураторів освіти, а також міністра науки із пропозиціями щодо юридичного вирішення проблеми.

Офіс Інституту прав мігрантів розташований на вулиці Руській 46А/201. Протягом останніх трьох років там, в Українському центрі культури та розвитку, діяв Інформаційний пункт, де іноземцям допомагали вирішувати юридичні питання та давали поради щодо різних справ, пов'язаних з життям у Польщі. Саме на його основі створений Інститут прав мігрантів.

Більше інформації шукайте на сторінці Інституту у фейсбучі (Instytut Praw Migrantów).

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

УКРАЇНА-ПОЛЬЩА

Антон Дробович про польсько-українські відносини:

«Це має бути вулиця із двостороннім рухом»

Інтерв'ю з головою
Українського інституту національної пам'яті
з нагоди його офіційного візиту до Польщі

Фото Христини Заник

Вчора відбулася ваша перша офіційна зустріч з очільником польського Інституту національної пам'яті Ярославом Шареком. Це перша зустріч представників двох інституцій на офіційному рівні за останні три роки. Минуло досить багато часу. Якою була атмосфера і про що розмовляли?

Робочі неофіційні контакти між польським та українським інститутами національної пам'яті були. Я зустрічався з доктором Шареком під час візиту президента Анджея Дуди — він був у складі делегації. Представники інституту за часів головування Володимира В'ятровича комунікували з польським Інститутом національної пам'яті (далі — ІПН) і в офіційному, і в робочому порядку. Але так щоб на офіційному рівні зустрілися делегації на чолі з головами, то такого не було вже мінімум три роки, тому це знакова подія. Тим паче, що польська сторона вже рік нас кликала. Я ще не встиг заступити на посаду — а вже в Інституті лежало запрошення відвідати Варшаву. Тож ІПН був налаштований на співпрацю. З іншого боку, комунікація була складною, бо було багато обопільної настороженості. І ця настороженість, мені так здається, стала меншою після зустрічі.

Тепер — про що ми говорили. Про дозволи на пошукові та ексгумаційні роботи, місця пам'яті, українську громаду в Польщі. Звісно, говорили і про гору Монастир. Також ми обговорювали можливі спільні проекти. Наприклад, Меморіал порозуміння на кордоні, ідею якого подав президент Володимир Зеленський. Було досить широке коло тем — понад три години інтенсивної бесіди. У моєму блокноті був список того, що я планував обговорити, ми й половини не встигли.

На пресконференції ви казали, що розмова була щира, відверта, але напружена. І підозрюю, що одним із найбільш напружених питань були, власне, місця поховання і, зокрема, пам'ятна дошка на горі Монастир. Як ви думаєте, чому це сталося? Чому взагалі польська сторона вирішила замінити цю дошку, адже це було легальне місце пам'яті?

По-перше, ми так і не отримали відповіді на питання про те, хто ж ухвалив рішення про заміну. Під час спілкування з українською громадою мені повідомили, що її спорудив якийсь Фонд свободи та демократії. Що це за фонд і чи він уповноважений ухвалювати такі рішення — гадки не маю. Офіційно ми цього не знаємо. Згідно з міжурядовою угодою між Україною і Польщею, відновлення пам'ятника на горі Монастир не може бути справою третіх сторін.

Тобто вам не пояснили, хто це зробив?

Так, відповідь не прозвучала, хоча запитання було. Під час зустрічі стало зрозуміло, що польська сторона не заперечує, що пам'ятник легальний. Вона пропонувала провести пошукові роботи на могилі на Монастирі, аби точно з'ясувати, скільки людей там

поховані. Ми запитали в ІПН, чи могло таке бути, що Анджей Пшевознік, який відповідав за встановлення пам'ятника, міг його спорудити без належних досліджень, в тому числі щодо імен загиблих? Бо таблиця з іменами на ній в тому вигляді, в якому вона була раніше, встановлена за кошти польських платників податків, під орудою польських офіційних осіб (ідеться про вже покійного Анджея Пшевозніка, генерального секретаря Ради охорони пам'яті боротьби та мучеництва в 1992-2010 роках, який схвалив надпис на меморіальній дошці, — *ред.*). На це ми теж не отримали жодної докладної відповіді. Натомість польська сторона каже, що усних чи архівних свідчень може бути недостатньо для встановлення всіх даних. Максимально точним інструментом є ексгумаційні роботи. Це, дійсно, може, й ретельніший метод, але навіщо під легальним пам'ятником проводити ревізію могили і турбувати спокій тлінних останків? Так можна далеко зайти.

Розкопки тих могил, на яких споруджені легальні пам'ятники з раніше узгодженими написами, — це шлях, який приведе до постійних ревізій попередніх домовленостей. На це ми, власне, вказували під час переговорів. З одного боку, ми розуміємо наукові наміри, але наука теж має залишатися у здорових межах поміж етикою, суспільними очікуваннями і потребами нащадків загиблих.

Для української громади в Польщі ця заміна дошки була дуже болючим питанням. Ви ж знаєте, після вашого призначення очільником УІНП з'явилася надія на те, що відносини у сфері історичної пам'яті покращаться, адже до того вони були дуже напруженими. І домовленість на рівні президентів, обіцянка відновлення розбитої дошки були добрим знаком, якого ми очікували. Тож ця заміна дуже неприємно вразила людей, виникли підозри про те, що, можливо, польська сторона не зовсім готова говорити про знищені в останні роки українські місця пам'яті та відновлювати їх. Вчора ви сказали на пресконференції, що поляки погодилися відновити попередню дошку. Це було озвучено чітко, так?

Польська сторона не пообіцяла цього прямим текстом. Але ми знаємо, що навіть серед вищого керівництва правлячої партії у Польщі багато людей запитують: то в чому проблема з тим Монастирем? Відновіть його. Ми знаємо, що і в польському суспільстві багато людей, які є виборцями провладної партії, не розуміють, в чому проблема. Якщо подивитися на напис і зруйновану дошку, ми побачимо, що там немає нічого, що би ображало почуття навіть дуже чутливих до історії людей. Українське ж суспільство не таке чутливе до історичних тем. Це, може, якесь шосте питання в порядку денному, а не як у Польщі — друге чи перше. Однак навіть ті українці, які не цікавляться особливо історичними взаєминами двох наших народів, дізнавшись про випадок з Монастирем, запитують: як це можна забрати імена з могили? У нашому українському по-

літикумі також дивуються. І міжнародні партнери, з якими ми ведемо консультації, цього не розуміють. Я вже мовчу про загальну етику відносин, християнські відсилки, які ми часто чуємо чи то в польському, чи то в українському суспільстві.

Відтак ми не отримали прямої обіцянки відновлення, але маємо підстави сподіватися, що суспільство і політикум у Польщі рухаються в цьому напрямку. Однак, видача будь-яких нових дозволів на пошукові чи ексгумаційні роботи, в яких зацікавлена польська сторона, можлива лише після відновлення таблиці з іменами людей на горі Монастир у первинному вигляді. Нам відомо, що є дуже важливі для досліджень місця в Україні, навіть, можливо, пов'язані зі злочинами у Катині, але ми змушені сказати: вибачте, ви раніше отримали дозволи, але не виконали свою частину зобов'язань. Бо не можна домовитися про конкретні речі, а потім зробити вигляд, що нічого не сталося.

Тобто українська сторона не поступиться і не скаже: добре, нехай буде ця дошка?

Ні. Це позиція, яку висловлював президент на зустрічі зі своїм польським колегою, це позиція не лише нашого інституту, але й Міністерства культури та інформаційної політики України, яке дає дозволи на пошукові роботи, це позиція і Державної міжвідомчої комісії, яка дає дозволи на ексгумації. Тут питання не паритету кількості, а довіри і паритетності у виконанні обіцянок. Це має бути, як мої колеги кажуть, вулиця із двостороннім рухом.

Насправді зруйноване не одне місце пам'яті — таких випадків за останні п'ять років було кільканадцять. Є серед цих меморіалів такі, щодо яких є питання законності встановлення (з різних об'єктивних і суб'єктивних причин). Чи українська сторона буде наполягати на відновленні інших місць пам'яті? І я пригадую, що звучала пропозиція «всі на всі», тобто легалізувати всі українські місця пам'яті в Польщі і всі польські в Україні. Чи є згода на цей принцип?

По-перше, ми не обговорювали інших місць пам'яті без представників української громади. Ми декілька разів підкреслили на переговорах — таке питання прямо пов'язане з меншиною. Бо це, як правило, місця, якими опікується і які відвідує громада. Для нас це — принципова річ. Бо йдеться про демократичні підвалини Європейського Союзу: принципи включеності та залучення до прийняття державних рішень. Така співпраця точно на користь всім — вигідна для польського суспільства, української громади, і взагалі йдеться про історичну чесність у цих питаннях. На мою думку, вкрай небажано приймати рішення про місця української пам'яті в Польщі без врахування думки української меншини. До слова, наш офіційний візит до Варшави розпочався саме із зустрічі та плідного спілкування з представниками української громади.

УКРАЇНА-ПОЛЬЩА

→ Щодо гори Монастир — громада просила підняти це питання на переговорах, бо це тема, як ви розумієте, гаряча. Ми чітко дали зрозуміти, що хочемо, аби відновився діалог між українською меншиною та польськими офіційними інституціями. Наша громада каже, що цього діалогу якщо не зовсім не існує, то останніми роками він дуже слабкий.

Проте ми домовилися з польськими партнерами про проведення консультацій експертів щодо увічнення місць пам'яті та залучення до цього процесу української меншини в Польщі й польської в Україні; запропонували конкретні дати, коли це можна було б зробити: у січні-лютому 2021 року. Предметом консультацій якраз стане впорядкування таких місць у Польщі й Україні: підходи, написи (хоча були попередні домовленості, ми багато часу присвячували цьому питанню з 1994 року, коли була підписана міждержавна угода на цю тему). І, звісно, ми нагадали, що Україна все ще стоїть на позиції легалізації пам'ятників «всі на всі». Польська сторона це почула, але не дала нам остаточної відповіді. Ми вважаємо, що це міг би бути хороший крок — перегорнути сторінку. Тобто створити перелік, уточнити остаточно, скільки є нелегальних місць пам'яті в кожній з країн і де, проаналізувати написи, узгодити, гармонізувати, щоб це сприйняли в обох суспільствах, і легалізувати. І назавжди перейти на наступний етап відносин. Бо це — важлива тема, але пріоритетом є, на мою думку, наприклад, протидія військовій і гібридній агресії Росії. Це — екзистенційний виклик для України і Польщі.

„А якщо ми будемо займатися тільки могилами в лісах, то Росія це використає проти нас.

Є навіть свідчення, що у знищенні місць пам'яті брали участь проросійські або відверто російські сили.

І ці останні напади якраз відбулися після початку російсько-української війни.

З того, що ви розповідаєте, складається враження, ніби польська сторона декларує готовність до співпраці і порозуміння. І загальні заяви позитивні. Але водночас вона не дає конкретних відповідей. Як ви думаєте, це питання політичне чи конкретного керівництва польського ІПН?

Багато політиків доклали зусилля, аби воно стало політичним. Але відповідальні фахівці, особливо ті, хто працюють із викриттям злочинів тоталітаризму, розуміють, що у таких справах не повинні панувати емоції, але історична правда, мотив відновлення гідності та дотримання прав людини. Тому я думаю, що це — як завжди з питаннями історії в наш час: і політичне, й історичне. Але є внутрішнє розуміння, що, якщо ми говоримо конкретно про гору Монастир, це треба вирішити, бо воно вже задалеко зайшло.

Я також хочу підкреслити, що ми досягли певних домовленостей. По-перше, про створення згаданої консультаційної групи напряму, без посередників. По-друге, про видання матеріалів Українсько-польського форуму істориків. У нас вони опубліковані в електронному форматі ще на старому сайті. А зараз йдеться про друк під однією палітуркою, переклад двома мовами, з науковою редакцією. І також ми домовилися із паном Шареком не відкладати надовго нашу наступну зустріч.

Наступне питання — трохи світоглядне. В історичній політиці Польщі дуже відчувається акцентування на жертвах, мучеництві, святості. Україна у своїй історії також має багато таких сторінок. Але ви в одному з інтерв'ю казали, що варто відходити від нарації, що наголошує на стражданнях. Як ви бачите цей відхід і як його можна порівняти з польським? Чому Україна може повчитись, а в чому політика має бути принципово іншою?

Я почну з останнього. Чому Україна може повчитись — це чутливості до історії. Хоча в цьому теж повинна бути здорова межа. В Україні у певні моменти можна простежити небажання розглядати історичні питання як такі, що потребують серйозної уваги, зокрема з боку політичних еліт. Це теж погано, бо йдеться про ідентичність, про відчуття своєї вкоріненості у простір, де ти живеш.

Щодо «мучеництва» — цього якраз не треба, бо мені багато кажуть і польські дослідники, й історики, і журналісти, що дуже часто виглядає так, ніби в Польщі наголошують тільки на жертвах, на праведності. Ми ж

Фото надане пресслужбою Українського інституту національної пам'яті

розуміємо, що українці, поляки, французи, голландці — тобто всі, хто перебував під нацистською окупацією, — не були тотально святими, тотально мучениками або тотально злочинцями. Їх пропорція, думаю, не дуже відрізнятиметься від народу до народу. Тому виключно зосереджуватися на жертвності не варто, це може зашкодити об'єктивному сприйняттю суспільством самого себе. Довгий час так говорили про Голодомор: виключно про те, що ми — жертви, помирали. Мало хто казав про те, що були люди, які боролися, і практично нічого не говорили про тих українців, які спричинилися до цього злочину. По всій країні були збройні повстання проти політики комуністичного тоталітарного режиму. І чути це цікавіше, бо думаєш: ну як це, в тебе помирає троє-чотири дітей, а ти сидиш і шукаєш стару картоплю, а якщо не знайшов, всі загинули? Це просто жах якийсь. Не можна фокусуватися тільки на цьому. Треба показувати також боротьбу. Як люди виживали? Як часто розповідають, міняли дорогі речі на продукти — це один зі способів, а інший — це збройні повстання. Звісно потрібно згадати і тих, хто забирав у селян провіант, хто стояв зі зброєю в руках і забороняв людям виїжджати і шукати засоби для порятунку дітей. Серед цих посіпак режиму теж були українці. Якщо про це мовчати, то виходить «лакрімозний наратив»: тільки плачемо і страждаємо, тільки мученики. А це — викривлення ідентичності.

Ізраїльський дослідник Авішай Маргаліт написав книгу «Етика пам'яті», у якій розкажує, що всі народи хочуть бути або великими переможцями, або героями, або (в гіршому випадку) мучениками, але в жодному разі не злочинцями, не негідниками.

„Проте тільки той народ, який визнає, що бував і негідником, і злочинцем, і героєм, і святим, насправді має здорову ідентичність та шанс на велике майбутнє.

Сьогодні — рівно рік, відколи вас призначили директором Українського інституту національної пам'яті, з чим вас вітаю.

Співчуття я приймаю навіть більшою мірою (сміється).

Що за рік вдалося зробити?

Насправді я приступив до виконання обов'язків тільки через 13 днів. Але дякую за привітання з призначенням. Вдалося, по-перше, зберегти функціональність інституту в складний рік, коли мінялися уряди, зменшився бюджет, було велике ідеологічне напруження. Вдалося зберегти колектив, завершити ті проекти, над якими інститут працював багато років, реалізувати декілька дуже важливих ініціатив, пов'язаних із протидією російській гібридній агресії. Серед них — проект про правду щодо міст Півдня, ще один — щодо розвінчування міфів про II Світову війну: ми зробили тримовне відео про ключові міфи цієї війни. Вдалося запустити «Віртуальний некро-

поль української міграції». Це — великий інтегральний проєкт. До речі, про співпрацю в його межах ми говорили з українською громадою. Сподіваємося, що в межах цієї співпраці на ресурсі з'явиться інформація і про поховання української еміграції у Польщі. Ми співпрацювали з Європейською платформою пам'яті та сумління. Створювали продукти для шкіл, скоро вийдуть перші паперові моделі військової техніки часів Української революції 1917-1921 років. Ми виходимо на нові аудиторії, застосовуємо нові підходи. І, звісно, налагоджуємо співпрацю з іншими організаціями. Щодо відновлення конструктивного діалогу з Польщею — я сподіваюся, що в кінці року теж зможу додати це до скарбниці здобутків УІНП.

Але хочу наголосити, що це не тільки моя робота. У нас дуже сильний колектив. Ми маємо підтримку Міністерства культури та інформаційної політики й Офісу президента. І я кажу це не як чиновник, який хоче зробити комплімент іншим чиновникам. Це просто відчувається. Хоча в питаннях бюджету на створення Архіву національної пам'яті, на жаль, ми не знайшли тієї підтримки, на яку розраховували в уряді і в парламенті. Поки що.

А про які суми йдеться?

Для створення архіву близько 680 мільйонів гривень. У наступному році закладено нуль. Для нас дуже важлива співпраця з Польщею, тому ми приїхали сюди з делегацією наприкінці року, але це далось нелегко, адже зараз головна битва йде за ресурси на наступний рік (в Україні триває процес ухвалення бюджету — ред.), зокрема і для Архіву національної пам'яті.

Досягнень дуже багато, цього року ми реалізували близько 100 проєктів. А звіт будемо формувати наступного року, коли все систематизуємо й узагальнимо. Навіть на те, аби зібрати все це в один документ, потрібен не один тиждень.

Ще хочу підняти одну важливу для наших читачів тему. В Україні дуже мало знають про акцію «Вісла», зазвичай чули про переселення в Радянську Україну, яке їй передувало у 1944-1946 роках. Чи є якісь плани щодо поширення цієї інформації?

У нас ще триває планування і добре, що до річниці ще є трохи часу. Але тепер, після розмови тут із українською громадою, я зрозумів, наскільки це чутлива для всіх тема. Порадившись із колегами, я усвідомив, як багато непорозуміння є навколо цього. Тому один із проєктів, який ми запропонуємо польському ІПН, — це проведення спільних заходів ближче до річниці. Треба добре підготуватися і в науковому, й інформаційному плані. Ці ініціативи будуть інформувати про так звану репатріацію, а насправді — депортацію польського населення у Польщу, про депортацію українців, про акцію «Вісла». Також будемо говорити про те, що це — провина комуністичного керівництва. Бо це було злочином. Давайте вилучимо етнічну й політичну оптику, а подивимось на людей: їх вирвали з корінням з їхнього життя, і волонтеристськими методами відправили мешкати деінде. Це неприпустимо. Давайте подивимось, як складається людська доля, поговоримо про їхню гідність, права. І розповімо про історичні перипетії цих людей, про їх долю, — таку, якою вона була.

Це дуже важливо. Тим більше, що ця пам'ять серед українців у Польщі є живою. Вона мала великий вплив на психологію, культуру людей.

До речі, додам ремарку. Вчора ми спілкувалися з представником Єврейського історичного інституту імені Емануеля Рінгельблюма — Павлом Співаком, чия родина походить із Херсонщини. Він розповідав, що його батько був поетом, писав вірші про український степ. І він з такою любов'ю і ніжністю про це казав! Про ту невідому і незнану для нього Херсонщину. Тож я розумію, що це може означати для людей, яких виселили насильно. Вони були позбавлені не тільки своєї вкоріненості. Всі ті маленькі історії, з яких формується розуміння простору навколо, — вони були фактично знищені. І коли батьки, виховуючи дітей, розповідали їм ці історії, діти не могли впізнати те, про що йдеться. Це був великий розрив, який міг призвести до травми між поколіннями, нерозуміння поколінь. Тому екзистенційний, антропологічно-культурний аспект цього теж потрібно розуміти. Ви маєте рацію, це і психологічно, і культурологічно надзвичайно цікава і надзвичайно сумна історія. ■

Христина ЗАНІК

Поміж віртуальним та реальним світом

Шанси і загрози для культури в часи пандемії

Ми звикли думати про культуру як про своєрідний «додаток до буденності». Щось, що нас оточує, заповнює порожній простір або просто додає реальності кольору. З одного боку, здається, творчість та розвиток стоять досить високо в ієрархії наших потреб. З іншого, якщо придивитися, раптова відсутність доступу до культури вибиває нас із рівноваги та негативно впливає не лише на наш духовний комфорт, але й на почуття безпеки.

Фото – Роберт Міргенка

Беручи до уваги, що приблизно 50 останніх років майже у кожній домівці є вільний доступ до основної культурної продукції (через телебачення та радіо, книжки, пресу, а віднедавна — й інтернет), може здатися, що потребу «споживання культури» кожен із нас здатний задовольнити індивідуально. Але є щось, чого не можна пережити наодинці, для чого ми потребуємо соціуму. Бо культура — це великою мірою спільність переживань, винятковий спосіб об'єднання, обміну ідеями та враженнями, а у нашому випадку — ще й головний елемент збереження ідентичності нацменшини.

Як заздують старші українці, ще до виселення у кожному селі діяли драмгурток, хор і читальня «Прогні». Навіть у важкі часи, повні нестатків і небезпек, культура мала велике значення для почуття гідності та самосвідомості. І зараз, в умовах відносного добробуту, культура продовжує вчити, як не втратити себе, виражати свою особистість, а також — як сприймати та поважати винятковість інших людей.

Пандемія перевернула суспільне життя доріг. У небезпеці опинився також світ культури — не лише масової, але перш за все — тієї, яка твориться поруч із людьми, яка формує життя у громадах. І, хоча про можливі форми «споживання культури» під час пандемії можна говорити безкінечно, весь час залишаються найважливіші питання, на які ми шукаємо відповіді.

Вони виникли на основі розмов зі знайомими активістками та аниматорками (менеджерками), які на щодень працюють у культурній сфері. Своїми роздумами поділилися зі мною Ольга Хребор (директорка Культурно-бібліотечного центру «ФАМА» у Вроцлаві, голова фонду «Калейдоскоп культур», уповноважена мера Вроцлава з питань мешканців української національності), Наталя Гладик (голова центру лемківської культури імені Б.-І. Антонича в Горлицях, членкиня Головної управи Об'єднання лемків), Олена Боднар (голова пластової старшини «Пласт Польща»), Наталя Сич (вокалістка гурту «The Ukrainian Folk», організаторка заходу «Екологія» з Гурова-Ілавецького) та Мирослава Керик (голова фонду «Наш вибір», керівниця Українського дому у Варшаві).

У кожної — свій унікальний досвід, свої успіхи та способи давати собі раду у важкі часи. Хтось виявляє більше оптимізму, хтось дивиться у майбутнє песимістично. Утім, є певні точки дотику, на основі яких можна формулювати попередні діагнози. І, хоча по-своєму переломний 2020 рік уже завершується, найближчий час радше не принесе вирішальних змін. Тому, ділячись досвідом та висновками, ми можемо допомагати одне одному планувати роботу на найближчі місяці, а може, навіть роки.

Які шанси дала нам пандемія?

Це питання може на перший погляд здатись надто очевидним. Але якщо придивитися уважно, у всьому можна знайти певний позитив. Виявляється, що в нинішній ситуації його навіть більше, ніж можна було сподіватись. Дивний 2020 рік змусив нас подивитися по-новому на свою діяльність. Весняний карантин дав нагоду перевести подих — каже Наталя Сич. Музиканти, які працюють весь тиждень, а на вихідні їздять із концертами, врешті отримали змогу відпочити. Наталя Гладик, зі свого боку, зазначає: нова ситуація

змусила активістів спробувати незнані раніше досвід, пробудила бажання робити щось нове — як, наприклад, «Лемківську ватру онлайн» чи радіопередачу «Лемківський кermеш» у Вільхвіці. Такий виклик спонукає організації виходити на новий рівень, шукати і знаходити різні засоби комунікації.

Ольга Хребор зауважує — певні форми діяльності, як-от традиційні фестивалі культури, до яких залучали переважно дітей, та спричинена ними «фестивалізація ідентичності» у певному сенсі обірвалися. Неможливі стали також спільні дитячі та молодіжні пластові табори, метою яких є інтеграція на природі — розповіла Олена Боднар. Пандемія продовжує перевіряти нас на здатність пристосовуватися, вигадувати нові розв'язання, проводити «роботу над помилками» та по-новому дивитися на планування традиційних подій.

Чи заходи в мережі — це вакцина для культури в часи пандемії?

Аби довго не говорити, скажу просто: ні. Перенести діяльність до інтернету — це віддавати все умовній більшості за рахунок умовної меншості. Звісно, це не означає, що треба нічого не робити. Просто все це має бути частиною продуманої стратегії, у якій ми чітко визначаємо: навіщо це робимо та для кого.

Звісно, для стабільного планування краще так перенести всі події в онлайн. Таким чином ми уникнемо загрози того, що захід не відбудеться, й одночасно можемо не перейматися заборонами його проведення у стаціонарному режимі. Лишається питання — як ми це робимо: чи у формі відеозапису, чи зустрічі в студії, чи розмови у «віконцях» якогось месенджера, відтак ризики невдачі обмежуються самим змістом події. Є ще дві головні переваги онлайн-заходів: можливість залучити ширшу аудиторію (більшу за публіку одного міста чи регіону, іноді навіть однієї держави) та економія (не треба оплачувати доїзди, ночівлі та харчування гостей).

Утім, не кожен культурний продукт пасує для перенесення у віртуальний світ. Авторські зустрічі чи дебати виглядають непогано, так само — кінофестивалі чи виступи експертів, а от театральні вистави, художні виставки чи концерти без присутності публіки стають просто своєрідним фільмом, який, коли ми дивимося його наодинці, у капціх, із власної домівки, не має багато спільного зі справжнім, чуттєвим переживанням у бажаному місці й ситуації. І ось тут вступає у гру сфера фізичного та ментального контакту з культурою, спільних емоцій, певної поведінки — лише спільно ці фактори можуть задовольнити наші очікування.

Те ж саме стосується тренінгів, з'їздів і конференцій, що виконують також роль нетворкінгу, побудови мережі контактів між учасникам — вони здебільшого розраховані на неформальну інтеграцію під час перерв на каву. Усе це практично неможливо компенсувати в онлайн-режимі. Не кажучи вже про фізичну зміну оточення, подорожі, знайомство з новими місцями та контекстами.

Що, якщо не онлайн?

Тоді — звичайне, послідовне підтримування зв'язків: у групі, гуртку, громаді, індивідуально або ні, залежно від того, якими будуть обмеження; серед ближчих та дальших учасників наших заходів. «Підтри-

мувати зв'язок» — це взагалі може бути нашим мотто у ці складні часи. Інтернет буде одним із засобів для цього, проте не єдиним. За останні 9 місяців люди вже втомилася постійно сидіти перед комп'ютерами. Особливо діти — після довгих годин дистанційного навчання вони просто не можуть всидіти перед монітором, навіть якщо ми запропонуємо їм найцікавіший віртуальний майстер-клас або розмову. Для дітей треба мати інші форми активності, найкраще поєднувати онлайн- та офлайн-діяльність. Наприклад, Олена Боднар проводить у мережі щотижневі сходи з місцевими підлітками. Під час них молоді люди опановують мистецтво культурного діалогу на суспільно важливі теми. Щотижня вони готуються до них, самі модерують розмови та роблять свої висновки. Ольга Хребор, своєю чергою, наводить як приклад цікавої роботи з культурною ідентичністю вроцлавський проект гурту «Чижики» — «Ім'я Никифор». Він полягав у тому, аби спільно, підручними «домашніми» засобами, використовуючи кубики Lego, створити відеоролик про історію лемківського художника.

Зв'язки, звичайно, можна підтримувати через фізичну присутність та спілкування. Не за допомогою заходів або установ, а завдяки взаємній уважності їхніх представників. Показувати «людське обличчя» діяльності, її безпосередніх учасників — усе це має величезне значення для побудови зв'язків у громаді. Саме через те, що головною метою певних подій — як-от Різдвяних ярмарків в Українському домі у Варшаві — є інтеграція та створення спільного настрою, вони, як каже з жalem Мирослава Керик, цього року не відбудуться. Утім, українці у Варшаві продовжують будувати неформальні мережі контактів і підтримувати одне одного, ходити разом на прогулянки чи зустрічатися в церкві. Це — гарний спосіб гуртувати людей, які не живуть у віртуальній реальності та опинилися поза культурним обігом всього, що діється онлайн.

Так само у Перемишлі під час Великодніх свят члени місцевого гуртка Об'єднання українців у Польщі підготували для старших або самотніх представників громади паски. Повертається також листування — зрештою, тепер у нас є на це час. Нагадати комусь, що він для нас важливий і що ми про нього пам'ятаємо — це суттєва підтримка для тих людей, яким не адресована і до яких не потрапляє більшість контенту, що ним зараз повниться інтернет.

А якщо нічого не хочеться?

Це буде наша наступна велика проблема — не лише серед адресатів культурних подій, але й серед їхніх організаторів. Відколи почалася пандемія і виявилось, що частині з нас не треба виходити з дому на роботу або до школи, а торгівельні центри, ресторани і кав'ярні зачинені, стало зрозуміло, що в людини у таких умовах зникає «стадний інстинкт», бажання робити щось для інших.

Тут варто подумати також про свій комфорт — сон, відпочинок і фізичну активність. Енергія та творчі ідеї народжуються з руху. Попереду — довгі місяці боротьби з собою, змушування до незвичної роботи в гібридному режимі поміж віртуальним та реальним світом, який вимагатиме постійного коригування, креативності та заохочення. Без заряджених на максимум власних акумуляторів це може бути дуже важко робити.

У культурній сфері залишається ще один простір, яким треба зайнятися і на який звертають увагу активісти. Це — вулиці міста або села, провулки, дворики, будинки, вітрини. У великих містах театральні вистави відбуваються на дитячих майданчиках посеред багатоповерхівок — люди дивляться їх, сидячи на своїх балконах. Художні виставки можна розмістити на зовнішніх стінах будинків, інформаційних дошках, у вікнах, перед крамницями, церквами тощо. А ще є музичні концерти просто неба: незалежно від того, чи проходять вони на вулиці, чи на більшій сцені, це культурне явище, відоме нам багато століть, лише зараз може набрати особливої ваги, а може — навіть своєрідного престижу.

Про що варто сказати у підсумку?

Що нас багато, і варто ділитися ідеями. Думати про те, що ми можемо, підтримувати зв'язки із членами громади, спілкуватися, якомога більше — в реальності. Швидко реагувати і робити своє — з глибини серця і з думкою про інших.

Я сама також стараюся згадати, чим люди займалися перед тим, як до їхніх домівок увійшла популярна і легка культура з телевізора чи інтернету. Не тому, що популярна означає погана, але тому, що найкраща віртуальна реальність не замінить того, що справжнє, близьке і людське. Таке, якого людям після багатьох місяців постійних побоювань, усамітнення й ізоляції найбільше не вистачає. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

ПОДІЇ

У кожному учневі варто бачити особистість

Американський психолог Говард Гарднер вважає, що людина володіє дев'ятьма типами інтелекту. Розпізнавання їх у ранньому віці має ключове значення для подальшого навчання та розвитку дитини.

Типи інтелекту були темою вчительської конференції, яку 27 листопада організувала Любомира Тхір — методистка з української мови у Вармінсько-Мазурському осередку підвищення кваліфікації вчителів. У заході взяло участь понад сотню викладачів з різних регіонів Польщі. Залучити таку широку аудиторію вдалося завдяки онлайн-формату зустрічі. Організаторка погоджується з тим, що це — одна з небагатьох переваг життя в умовах коронавірусних обмежень.

«Якби не це, на конференцію не змогли би зібратися люди з усієї країни. Після заходу ми ще могли поспілкуватися — хто з дому, хто зі свого робочого місця», — розповідає Любомира Тхір. Звичайно, недоліків — більше, передусім це відсутність живого зв'язку «учень-вчитель». Учасники конференції підкреслювали, що серйозний виклик у дистанційному навчанні — це просто зацікавити дітей уроками, зокрема, старших учнів.

Конференцію розпочала доповідь Тетяни Должикової з Львівського обласного Інституту післядипломної педагогічної освіти. Експертка розповіла про історію українського правопису та зміни, які ввели у 2019 році (детальніше про них можна почитати у № 21 «НС» від 18 травня 2020). Учителі цікавилися, зокрема, українським написанням назв польських населених пунктів. Львівська колега рекомендувала робити так: якщо традиційного українського відповідника немає, назву треба транслітерувати; однак деякі міста чи села мають українські варіан-

ти назви (наприклад, Перемишль чи Холм).

Викладачка Ольга Банах — також з Інституту післядипломної педагогічної освіти — обговорила «гарднерівські» типи інтелекту.

«Більшість дітей сьогодні — це кінестети. Вони швидко навчаються, коли мають можливість рухатися. Найбільше покарання для них — це наказ «сядь і сиди». Тоді вони не розвиваються», — розповіла експертка. Вона підкреслила, що багато дітей дуже добре вчаться тоді, коли мусять щось пояснити своїми словами. Загальні терміни всі нібито розуміють, але кожен тлумачить їх по-своєму.

У той же час Ольга Банах зауважила, що у здорової людини може бути кілька психологічних типів або й усі дев'ять — їх можна знаходити в собі протягом усього життя. А ознакою сучасного шкільного уроку є вміння вчителя розвивати усі ці типи. На занятті мають з'являтися завдання для кожного з них, над якими працює весь клас. У теорії все це добре, але, як зауважила Любомира Тхір, на практиці через недосконалість освітньої системи вчителі дуже часто змушені готувати дітей вибирати правильні відповіді у тестах і вкладатися таким чином у певні схеми.

Перший проаналізований на конференції тип інтелекту — вербально-лінгвістичний. Діти з такими здібностями дуже добре сприймають інформацію через слова: вони люблять слухати, читати книжки та писати твори. Це — тип журналістів, адвокатів, письменників. Їм також легко вивчати іноземні мови. Водночас, як відзначила Ольга Банах, науковці кажуть, що до п'яти років дитині найкраще опановувати свою рідну мову, потім — найближчу іноземну, а лише пізніше — інші мови.

Наступний тип, логіко-математичний, вже не стільки зосереджений на гарній і майстерній мові, скільки на графіках, таблицях і цифрах. Такі люди

люблять точні предмети і воліють описувати складні речі через прості формули. Тому навіть під час навчання мови з такими дітьми варто розв'язувати логічні завдання; вони люблять читати детективи і грати в настільні гри, ставлять багато запитань. До певного часу їм треба відповідати, однак пізніше — варто заохочувати до самостійного пошуку, питати «а як ти думаєш»? Інакше потім вони завжди чекатимуть готових відповідей. Якщо в дитини переважає такий тип інтелекту, з неї може вирости вчений, програміст, економіст чи бухгалтер.

Діти, яких у радянські часи садили за останні партії, часто мали внутрішньо-особистісний тип інтелекту. Такі учні не хочуть, щоб їх чіпали чи ставили їм запитання. Їх називають «тугодумами». Вони добре навчаються, якщо тема зачіпає їхні емоції. Такі діти індивідуалісти — їм важко працювати в умовах чітких правил. Їм не можна ставити за приклад інших учнів, бо вони можуть сприйняти це як знецінення. Для таких дітей важливий власний куточок, де вони можуть побути на самоті — так вони відновлюються і повертають собі прагнення до навчання; їх втомлює галас та рух. Цих учнів варто заохочувати вести щоденник, у якому вони можуть описати пережитий день, свої емоції та враження. Вони мають яскраво виражене прагнення до саморозвитку, вчаться на власних помилках, не люблять підпорядковуватися загальним правилам. Вони — теологи, консультанти, люди вільних професій.

Протилежний до цього типу — міжособистісний. Люди з таким типом інтелекту хочуть бути лідерами, люблять працювати в групах й обговорювати проблеми з іншими. Саме працюючи в колективі, вони розуміють, що інші можуть бути лідерами також. Ці діти краще запам'ятовують інформацію, яку обговорюють із кимось. Вони — майбутні дипломати, політики, вчителі чи психотерапевти.

Стати архітекторами, художниками, пілотами чи механіками великі шанси мають діти з візуально-просторовим типом інтелекту. У них добре розвинена координація рухів та пам'ять. Вони найкраще сприймають інформацію тоді, коли уявляють собі об'єкти чи явища. Щоби зрозуміти завдання чи текст, їм потрібно зобразити це на папері або подумки.

Наступний тип, тілесно-кінестетичний, зосереджений на відчуттях та рухах. Такі діти люблять фізичну активність, їм важко всидіти на місці. Для них важливо доторкнутись та відчути річ, вони люблять шити, в'язати, майструвати. У майбутньому вони можуть знайти себе у професійному спорті, ремісничих професіях, хірургії чи акторстві.

Є також музичний тип інтелекту, який, переважає у композиторів, співаків та танцюристів. Такі діти найкраще сприйматимуть інформацію через звуки, музику та ритм. Вони люблять розмірковувати вголос, добре вчаться у супроводі музики.

Якщо для учня ключову роль відіграють природа, рослини та тварини — маємо справу із натуралістичним типом інтелекту. Такі діти часто помічають нюанси, яких інші не беруть до уваги. Їх добре садити за парту біля вікон, аби можливість подивитися на дерева чи птахів допомогла їм відновити сили. Майбутні професії для таких дітей пов'язані з природничими науками — сільське та лісове господарство, ветеринарія, екотуризм.

Один із найбільш складних типів інтелекту — екзистенціальний. Такі учні цікавляться найглибшими питаннями людської сутності. У майбутньому вони можуть висувати нові теорії про життя і смерть або виникнення Всесвіту; вони часто стають філософами, але можуть реалізуватися й у політиці. Причому така людина має шанс стати справді добрим політиком, адже переживає про благо і розвиток людей та суспільств. ■

Григорій СПОДАРИК

Готуючись до ювілеїв

Пандемія затягується, і більшість культурних проєктів проходить онлайн, оскільки у регіонах все ж хочуть відзначити важливі для громади річниці чи постаті. У Білому Борі такою важливою подією є 30-ліття Об'єднання українців у Польщі та 30-ліття українського ліцею.

Група живого слова «Калиновий міст» з видатним поетом Остапом Лапським, який відвідав Білий Бір (2015 рік)

— 2020 рік повен ювілеїв — і загальнодержавних, і місцевих. Ми вже святкували 100-річчя договору Пісудський-Петлюра, а тепер готуємося до річниці відкриття першого ліцею ім. Тараса Шевченка — це сталося 30 років тому саме у Білому Борі. Крім цього, хочемо відзначити 30-ліття існування ОУП та показати білобівський гурток на фоні

всієї організації. Готуючись до ювілеїв ще перед пандемією, ми планували масштабні заходи, однак коронавірус усе змінив, — каже Володимир Філь, голова гуртка ОУП у Білому Борі.

Так, спочатку організатори мали намір видати монографію про школу, провести наукову конференцію та виставку до 30-ліття Об'єднання, а також з'їзд

випускників. Але плани довелося змінити — зараз це затвердило маршалківське управління Західнопоморського воєводства, яке фінансує проєкт.

Тридцять років тому група людей з тодішньої директоркою Початкової школи ім. Тараса Шевченка Іриною Дрозд вирішила заснувати у місті ліцей. На той час навчання відбувалося у приміщеннях новозбудованого гуртожитку, який відкрили роком раніше. Через п'ять років ліцей перенесли до теперішніх приміщень Комплексу шкіл № 1.

— Тридцять річниця — це дуже важлива подія для школи, тому ми хотіли урочисто її відсвяткувати. Ми прагнули показати, що наша школа прикметна не лише високим рівнем навчання — вона є своєрідною «кузницею» талантів. Наші колишні учні й зараз реалізують себе у театрі, художніх ансамблях чи співочих групах. Тому в нас була ідея — запросити на святкування ювілею ті колективи, учасниками яких є наші випускники: театр «Навпаки», гурт «Студенти танцюють» чи дівчат, які співають у техніці білого співу «Шевченківочка», — каже директорка ліцею Дорота Джевецька.

Зараз готується до друку монографія школи та гуртків, які протягом 30 років діяли у ліцеї: танцювального ансамблю «Вітрогон», групи живого слова «Калиновий міст» та хору «Джерело». До публікації додадуть також перелік випускників та вчителів. Натомість до 30-ліття ОУП зараз готують фотовиставку.

Попереду — Різдво, а білобівський ліцей відомий на Помор'ї вертепами, які кожного року організовують учні і які можна побачити чи не в усіх церквах регіону. Через пандемію, швидше за все, поїхати цьогоріч нікуди не вдасться, тому виставу запишуть на відео та опублікують в інтернеті. Завдяки цьому всі охочі зможуть подивитися різдвяне дійство.

— Ми хочемо, аби кожен, з ким ми раніше розділяли добру новину, що її приносить новонароджений Христос, міг почути ці слова й у часи пандемії, — наголосила Дорота Джевецька.

У ліцеї готують також відеороботу «Ми всі — від Шевченка» — про вплив, який ліцей мав на нині вже зрілих випускників. Тому дирекція закликає всіх колишніх учнів надіслати короткі (до 2-3 хвилини) записи із розповідями про їхнє нинішнє життя та спогадами про школу.

— Це може бути історія про сім'ю, громаду чи роботу. Важливо однак, аби наші учні згадали також про ліцей — розповіли, яким чином навчання у Білому Борі позначилося на їхньому житті, — наголосить директорка.

Відео слід завантажити на гугл-диск (посилання на сайті «Нашого слова»).

Святкування ювілею дирекція хоче провести після повернення молоді до школи — тобто, можливо, напередодні Йордану (Водохрещу). ■

Анна ВІННИЦЬКА
Фото надано школою

▲ Смереківски пропаметни крест

Одвиджаме цмонтері

В Польщы так юж од віків єст, же в листопаді на цмонтерях люде здают ся роїти. Все окол першого хмары люди тягнут з цмонтеря на цмонтір, а вечером цмонтері здают ся «горіти». Того рока было інакше. Давніжше на квадратів метри нераз більше было люди жыючых туземным жытям, як тых, котры вічно юж жыют.

Продовження з 49 числа «НС» →

Різноманітніст крестів намогильных

Мене на цмонтери все неедно інтересує, найбарже назвиска и написы. Барз цікавы сут тіж форми наших нагробных крестів. Они, так як и придорожні, сут вшелеякы: едно-раменны, двораменны и трираменны, триконачны, пятоконачны, шестьконачны, но и семоконачны з долішнім скісним або простым раменом. Найдете там кресты деревяны, камінны и одляны з желіза. Різнят ся медже собом аджи и тоты з єдной підгрупы, з нима єст так як з іконами, двоєднакых трудно найти. Долучам знимкы, жебы сте знали о чім бесідую. Додам, же добрі єст

в тім самім місци быти в ріжних порах рока, каждая має свою красу, за каждым разом тот сам крест інакше ся вам презентує. Вартат того зробити аджи в непогоду, в дойджы або в гмлі тіж сут красны. Идте там не лем в листопаді, ліпше зробити того в інших місяцях, бо хмара люди не буде вам в нічім завджала — ани в молитві ци задумі, ани в зниманю знимок. Особливо в тім році треба нам о дистансийі памятати и достосувати ся до вшыткых обовязуючых заряджынь.

Дбайме о красу цмонтери, най не страшат

Цмонтеря нигдам ся не боял, иду на нього и в нocy, а дехто аджи аж зо страху стыне, кед дорога попід цмонтір лем го провадит. Нашы предкы прецін ничым заразити нас не можут, хыбаль,

же любовіом до рідного. Барз добрі на наших цмонтерях видно, же нашы прадіды, хоц часом біду клепали, то на церков и на пропаметний крест, поставлений на могилі своїх блиских, гроша нигда не скупили. Іх юж давно серед нами не є, а кресты, поставлены на їхніх родичах, ищы стоят. Болит ня, же мы кресты ставляме гіршы, же нашы скорше ся псуот, а прецін жыеме нибы то в ліпшых часах.

Правда, час робит своє и кресты наших предків тіж му підлігают, але напевно нашы не постоят так довго як їхні. На нееднім кресті, поставленім на могили наших прадідов, буквы час юж зіл, а іншого, аджи гідні юж надкусал або и гет на землю звалил. Они и так дальше захоплюют не лем нас своїом неповторном красом, аджи и тоты з перетолченым хырбетом дальше сут прекрасны, аджи и товды кед іх ниhto ищы до купы не поскладад. З нима таке зробити ся даст, нашы найчастіжше треба юж лем іншыма заступити. Думам, же більше зла найстаршым крестам зробил не час, а «свині» — то, на жаль, не дикы, а здавало бы ся, же цивілізуваны. Том недиком свиньом єст недобрий человек, котрий безумно нищыт того, чого не розуміє, чого своїм розумком не є в змозі огорнути, або котрий през інших, нибы то мудріжшых, єст запрограмуваний на нищыня вшыткого, што до нього не належыт, што здає ся му чужым. Для неедного західнього християнина нашы кресты маот за дуже рамен. Нияк не перешкаджат ім того, же кед наш крест на свій перерабляют - нераз нищат не лем його, але и різбу Ісуса. В їхнім розуміню нич злого не чынят, прецін то кресты не іх Бога, а руского, аджи треба іх нищыти. Думам, же сучасний добрий Самарянин того хыбаль бы не зробил, што зробили західні християне и то не были якы, а такы, котры в цілім Божім світі маот ся за найкращых. Болит, кед видиме поламаны желізны кресты, кед не є іх юж на каміннім цоколі, але ищы барже, кед на земли обік цокола тіж юж іх не найдеме.

Таку зорганізовану акцію нищыня наших крестів на образ перенюс наш великі поета и маляр, родом з Бортного (думам ту о образі Теодора Кузяка: *Góralu, czy ci nie wstyd!*). Його тіж така поведінка новых осадників-заграбників боліла.

Знате, все ня заболит, кед виджу поторошены камінны кресты, не важне ци нелюдска чловека рука, ци силы натуры іх повалили. Дуже єст таких чекаючых на нашы руки, кого просити маот о нове жытя як не нас. Думам, же вартает того, аджи не давайме ся довго просити, похылены до піону двигнийме, а розбурены позберайме и зас іх крестом поставме. Най славлят Бога и Русинів, чесных сынів той землі.

Свое аджи на цмонтери шануйме

Мене болит и інше, кед ходжу по наших цмонтерях, чытам імена и назвиска, смотрю якыма буквами сут записаны. Болит ня, кед виджу новы гробы або стары з новыма таблицями, а якже - нашом азбуком записаныма. Здавало бы ся, же вшыткы юж чытати и писати знаме, же ту на цмонтери новы написы будут взірцевы, а ту, на жаль, так не єст. Оказує ся, же добрі то юж было, за часів таких люди як мої баба Параска, котры чытати ани писати не потрафили, але знали як задбати, жебы на гробі ім блиской особы вшытко было написане як належыт. Знате, болит и того, кед виджу, же тот ци тамтот памятник єст одновлени (правда, часом лем таблиця єст змінена). Не чудуйте ся мі, кед бисте такы дакы одновлены гробы скорше дагде віділи, то и вы з таких ремонтів бисте ся не тішыли. Но бо руска азбука з таблиці зникла (скорше нераз віділ єм ей), но и новий крест єст юж лем латинський. Часом, кед виджу обік старого креста повоенний гріб, додумую ся, же то родина, може діти або внуки. Прецін то не припадок, же лежат обік и так само ся зовут. Най вас не змылит, же їхне назвиско єст кус інакше, но бо записане іншом азбуком. Вічної Памяти ани не глядайте, єст лем: *Wieczne odpoczywanie*.

Задбайме отото, жебы нашы цмонтері не зчезли з лица землі, не позвольтє іх заорати, не дайме змінити їхнього генотипу, а там, де нашого села юж не стало - лісам іх не оддайте. Нашы кресты сут достойныма свідками нашого минулого, голосно цілому світови бесідуют, же од віків жыли ту Русине. ■

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА

Фото надані автором статті

Ропиця Руска

Регетів

Ліщини

Історія

Марія Волосевич – учасниця Першого зимового походу Армії Української Народної Республіки

Невтомна праця Марії Волосевич в українських громадських організаціях у Кременці на Західній Волині в 1921-1939 роках знайшла відображення у світлинах домашнього архіву моєї матері Євгенії Шемчук (Середницької) та її старшої сестри Людмили Шемчук (Абсторської). У 1950-1960-х роках я не раз чув їхні розповіді про героїзм Марії Волосевич під час Визвольних змагань України 1917-1920 років – короткі й стримані. Ключовою в родинному архіві, мабуть, є світлина, подана нижче.

Дитинство й буремна молодість

Марія народилася 19 серпня 1899 року у Варшаві в родині військовослужбовця Юстима Теріди. Пізніше сім'я переїхала до Кременця на Волині, де дівчинка навчалася в гімназії. На початку I Світової війни Юстима Теріду мобілізували до Російської імператорської армії. У 1915 році мати з Марією переїхали до Києва, а за два роки дівчина вступила на Вищі жіночі курси.

Її ровесниця Людмила Шемчук після гімназії закінчила Українські вчительські курси у Вінниці й працювала в Українській гімназії у Волочиську на Поділлі. У 1918-1920-х роках в українських містах функціонувало 150 таких гімназій. І у цьому був вклад Марії Теріди, адже від 23 червня 1917 року вона була помічницею Генерального секретаря освіти Центральної Ради Івана Стешенка, а від 14 листопада 1918-го до 29 січня 1919-го очолювала в Міністерстві освіти УНР «стіл персонального складу». І на все життя запам'ятала проголошення незалежності України IV Універсалом Центральної Ради в січні 1918 року.

Під час зимового наступу більшовиків на Київ 1919 року Марія Теріда почала працювати у штабі Правобережного фронту, а пізніше – у культурно-освітньому відділі Генштабу Армії УНР. Виконувала обов'язки старшини для особливих доручень та зв'язкової внутрішньої служби. У травні 1919 року потрапила в оточення більшовиків і перебувала при штабі повстанського загону. Далі була робота в інспектурі 11-го полку 2-ї Волинської дивізії Армії УНР, де в нелегкі миті Марія ходила в розвідку або була сестрою-жалібницею (медсестрою – прим. ред.). Влітку 1919 року вона вивезла з поля бою 11 постраждалих козаків і старшин, перев'язала їм рани й посадила на панцерний поїзд «Вільна Україна».

Перший зимовий похід

Восени 1919 року Армія УНР стримувала наступ чотирьох ворогів – більшовиків, денікінців, поляків, а також епідемії тифу. У кінці листопада військо опинилося в «трикутнику смерті» „Любар – Шепетівка – Миропіль”. Ситуацію не змогло врятувати переміщення з Польським військом і поїздка отамана Симона Петлюри до Варшави на запрошення маршалка Юзефа Пілсудського. Але 6 грудня 1919 року 10 тисяч боездатних вояків Армії УНР вирушили під командуванням генерала Михайла Омеляновича-Павленка у Перший зимовий похід тилами більшовицьких і денікінських військ. Марія Теріда працювала тоді в канцелярії 2-ї Волинської дивізії та читала бійцям лекції з історії України – для протидії більшовицькій пропаганді.

25 квітня 1920 року 2-га і 3-тя Польські армії під командуванням генералів Антоні Лістовського і Едварда Ридз-Сміглого рушили на Київ, виконуючи Союзну угоду та Військову конвенцію Польщі з УНР. 3-й Польській армії підпорядковувалася 6-та Січова дивізія полковника Марка Безручка, а 2-га Стрілецька дивізія полковника Олександра Удовиченка у складі 6-ї Польської армії генерала Вацлава Івашкевича прикривала на Поділлі правий фланг наступу на Київ. У цей час Армія УНР під командуванням генерала Михайла Омеляновича-Павленка, повертаючись із Першого зимового походу, розбила 14-ту більшовицьку армію, прорвала фронт у районі Ямполь на лівому березі Дністра й 6 травня з'єдналася з 2-ю Стрілецькою дивізією й союзними польськими військами. 7 травня 1920 року польсько-українські сили звільнили від більшовиків Київ.

Проте 10 червня 3-тя Польська армія і 6-та Січова дивізія відступили зі столиці. Важкі бої продовжилися у червні-серпні 1920 року. У липні Марія Теріда вийшла заміж за полковника Олександра Волосевича – керівника штабу Збірної Волинської дивізії у Першому зимовому поході, уродженця села Багринівці на Поділлі (нині це Літинський район Вінницької області).

Інтернування в таборі у Вадовицях й громадська праця у Кременці

21 листопада 1920 року Армія УНР під натиском більшовиків відступила за Збруч до союзної Польщі. Марія й Олександр Волосевичі опинилися в таборі інтернованих вояків 2-ї Волинської дивізії у місті Ва-

Провідні працівниці Союзу українок у Кременці, зліва направо: Неоніла Веселовська, Марія Волосевич (голова), Марія Черкавська, Людмила Шемчук (Абсторська). Кременець, 1936 рік.

Фото з родинного архіву автора

довиці на південь від Кракова. Там вони отримали орден Залізного Хреста за участь у Першому зимовому поході. У 1923 році подружжя виїхало до Кременця на Західній Волині, яка, згідно з Ризьким мирним договором з Радянською Росією, відійшла до Польщі. Олександр Волосевич до війни закінчив два курси Подільської православної духовної семінарії й працював помічником референта Волинської православної консисторії в Луцьку.

У 1923 році Марія Волосевич відіграла важливу роль у заснуванні в Кременці осередку Союзу українок, який вона очолювала від 1931 року до його закриття у 1939 році. 1934-го на Волині і Поліссі було 27 відділів жіночих товариств. Союз українок об'єднував представниць різних верств населення, проводив роботу в релігійно-гуманітарній, просвітницько-шкільній, промисловій, господарсько-торгівельній і міжнародній сферах, а також співпрацював з іншими українськими громадськими організаціями.

Людмила Абсторська згадувала після війни, що Марія Волосевич від кінця 1920-х років передавала їй у Кременці книжки й інші матеріали для читальні «Просвіти» й театрального гуртка у селі Великі Загайці. Після переїзду у 1935 році до Кременця Людмила працювала з Марією в місцевому осередку Союзу українок. Від 1935 року моя мати Євгенія Шемчук (Середницька) спілкувалася з Марією Волосевич під час частих приїздів до Кременця.

На початку лютого 1939 року Євгенія Шемчук після звільнення з роботи в початковій школі села Велика Горинка приїхала за допомогою й розрадою до Кременця. До кого ж було їй звертатися, як не до доброї знайомої Марії Волосевич? Зусилля місцевих українців допомогли Євгенії влаштуватися на роботу касиркою у ковбасній крамниці Давида Майки в Тернополі.

II Світова війна

20 вересня 1939 року Червона армія вступила до Кременця. Працівники НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ; рос. – Народный комиссариат внутренних дел – НКВД) і створена з місцевих комуністичних елементів міліція заарештували представників польської влади – старосту повіту Яна Зауфала, бургомістра Яна Бопре, депутата Станіслава Венка, командувача сотні Корпусу охорони прикордоння Любомира Тачковського, слідчого суддю, керівника міської поліції та інших урядовців. Затримали і групу працівників Міністерства зовнішніх справ Польщі, які не змогли виїхати разом із начальством до Румунії через Тернопіль і Кути на Гуцульщині.

27 вересня 1939 року працівники НКВС заарештували у Кременці полковника Армії УНР Олександра Волосевича. 8 березня 1941 року Особлива нарада при народному комісарі внутрішніх справ СССР винесла вирок: позбавлення волі на 8 років у виправно-трудових таборах за статтею 54-13 Кримінального кодексу УССР (за «контрреволюційну діяльність» і «зраду Батьківщини»). Олександра реабілітували 31 березня 1989 року. Кременецькі історики встановили, що він помер 29 липня 1943-го в Печорлазі, що в російській республіці Кома. У вересні-жовтні 1939 року в Кременці заарештували Семена Жука – організатора «Просвіти» та депутата Сейму, і Юрія Козубського – сина Бориса Козубського, голови кременецької «Просвіти» і також депутата.

Марія Волосевич після арешту чоловіка покинула Кременець, переховувалася з сином Павлом у селах повіту. У травні 1940 року вони перейшли до німецької окупаційної зони у Польщі через «зелений кордон». Проживали в місті Холмі у створеному німцями генерал-губернаторстві, де українська громада на чолі з митрополитом Іларіоном (Іваном Огієнком) – колишнім міністром віросповідань Уряду УНР, і полковником Михайлом Кратом відновлювала українське церковне і культурне життя, промислово-торгівельну кооперацію. Марію Волосевич обрали головою Союзу українок Холма, а в листопаді 1940 року ввели до складу Архієпископської ради митрополита Іларіона.

27-28 червня 1941 року під час наступу Німеччини на СССР у трикутнику «Дубно – Луцьк – Броди» німецькі танкові дивізії розбили радянські корпуси. 30 червня нацисти вступили до Кременця. У липні того ж року Айнзацгрупа (військово-розвідувальна частина – ред.) СС розстріляла групу польської інтелігенції – переважно викладачів і працівників місцевого ліцею. У серпні 1941 року Марія Волосевич повернулася до Кременця, де на зміну радянським прийшли німецькі окупанти. За два роки нацисти розстріляли 12 шанованих у місті представників української й польської інтелігенції. Марія Волосевич перейшла в підпілля.

Довготривала еміграція

Коли 19 березня 1944 року частини Червоної армії вступили до Кременця, Марія Волосевич вже вирушила на Захід. Через Польщу й Словаччину вона добралася до Західної Німеччини. Там створила й очолила в таборі перемішених осіб «Українську жіночу службу». Переїхавши 1949 року до Канади, Марія поселилася в Торонто, знайшла роботу, вступила до тамтешнього Союзу українок і брала участь у діяльності українських комбатантських організацій. Від 1984 року окремою сторінкою її життя стали зустрічі на Зелених святах із комбатантами Армії УНР в Українському культурному центрі «Київ» при Православному цвинтарі у місті Оквілл, що за 30 кілометрів від Торонто, та спілкування з українською молоддю. Про це можна почитати у часописі пластового юнацтва Канади «Юнак» за квітень 1987 року.

2 червня 1990 року Марія Волосевич відійшла у вічність у Торонто. Поминальне богослужіння відбулося у православному кафедральному соборі Святого Володимира. Почесну стійку тримали колишні вояки Армії УНР. На червоному оксамиті сяяли її нагороди: Орден Залізного Хреста за участь у Першому зимовому поході, Орден Симона Петлюри та Воєнний Хрест. Поховали Марію на православному цвинтарі Святого Володимира в Оквіллі, де спочиває також український письменник Улас Самчук. Протоієрей Федір Легенюк передав родині померлої слова співчуття від митрополита Української автокефальної православної церкви Мстислава (Степана Скрипника), який добре знав її у Кременці в міжвоєнний період. ■

Ярослав СЕРЕДНИЦЬКИЙ, Львів

Використані джерела:

Середницький Я. Пані Льоля – втекти від більшовиків / Я. Середницький. – Київ: Темпора, 2019.

Драчук Ю. Марія Волосевич – учасниця Першого Зимового походу Армії УНР / Ю. Драчук // Збірка матеріалів Міжнародної конференції «Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини». Донецький НУ імені Василя Стуса. – Вінниця.

Манзуренко В. Героїчне життя Марії Волосевич. Воєнна історія України. Волинь та Полісся / В. Манзуренко // Збірник праць за матеріалами Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції. – Київ: Національний військово-історичний музей України, 2013.

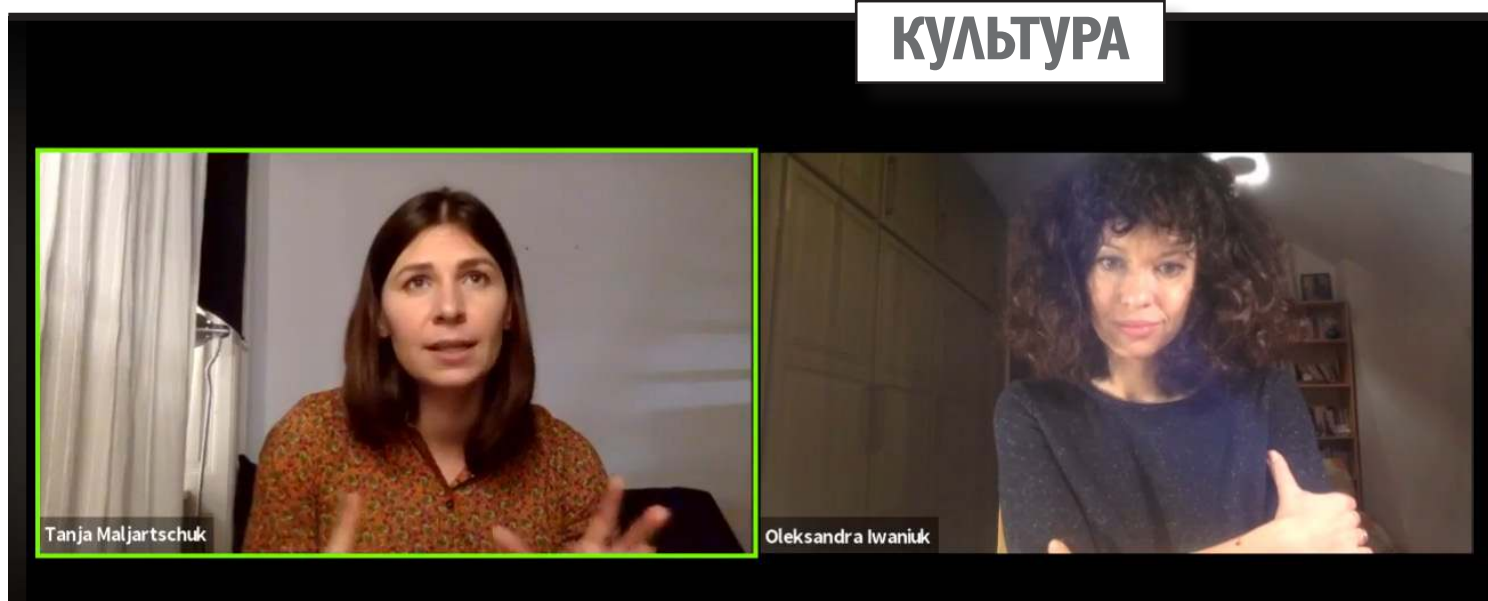
Знову схилиємо прапори. Некролог Марії Волосевич / Український щоденник «Свобода» (Джерзі Сіті – Нью-Йорк).

Скакальська І. Громадський потенціал української інтелігенції Західної Волині (1921 – 1939 р.р.) / І. Скакальська // Наукові праці Історичного факультету Запорізького НУ. – 2015.

Besiada Krzemieniecka. Zeszyt 3. Liceum Krzemienieckie. 1920-1939. – London: Komitet Besiady Krzemienieckiej, 1998.

Роєнко В. Україна або смерть / В. Роєнко. – Київ: Видавництво «Дана», 1997.

КУЛЬТУРА

Принт-скрін надала Іванна Килюшик

Про ідентичність мігрантів у контексті біографії В'ячеслава Липинського

26 листопада в Українському домі у Варшаві відбулася чергова літературна подія із циклу «Інтеграція через літературу II», який співфінансує столиця. Гостею стала відома українська письменниця Таня Малярчук, чий роман «Забуття» минулого року вийшов у польському перекладі. Ця зустріч стала нагодою поговорити про міграцію, неординарну постать В'ячеслава Липинського, пошуки своєї ідентичності та історичні травми, від яких нам не втекти. Сама письменниця вже 10 років проживає у Австрії, що дозволило їй відчувати всі виклики, які постають перед мігрантами.

Книга «Забуття» — це захоплива й правдива історія життя видатного політичного діяча кінця XIX й початку XX століття, історика й теоретика українського консерватизму В'ячеслава Липинського — поляка за походженням та українця за вибором. Роман вийшов друком у 2016 році, а його написанню авторка присвятила близько чотирьох років.

Ідея книги з'явилася після еміграції Малярчук до Австрії.

«Переїхавши до Відня, я почала досліджувати історію української міграції, намагалась відшукати якісь українські сліди, як це роблять, на мою думку, всі емігранти. Так я наштотхнула на Липинського. Раніше я чула про нього мало: можливо, ім'я, щось на уроках історії. Звичайно, переживання власного переїзду надихнуло мене писати про таку ж українську міграцію, але сто років тому. Насправді це книжка про історичну українську гіркоту. Ця розповідь — трагічна, тому що українські мігранти були змушені покинути рідні землі на початку XX століття: йдеться про 1917-1921 роки, коли в Україні встановлювалася комуністична влада. Вийжджала інтелігенція: журналісти, письменники, політики, юристи, лікарі. Частина з них зібралась у Відні. Що цікаво, австрійці не віряли, що у їхній столиці у 20-х роках XX століття виходило понад десять україномовних журналів і газет, що лише українською розмовляли у відомій віденській кав'ярні «Централь» — сьогодні, аби потрапити до неї, треба вистояти у довжелезній черзі. Раніше в тому приміщенні містилася редакція журналу «Воля» ви-

давця Віктора Писнячевського, який був досить впливовим серед емігрантів. Отож, так я почала працювати над романом», — розповіла Таня Малярчук.

Модераторка розмови Олександра Іванюк, засновниця літературного клубу «По-сусідськи» при Українському домі, розпочала дискусію щодо зміни ідентичності Липинського.

«У книзі ми бачимо Краків початку XX століття, Ягеллонський університет, де викладає українську мову і літературу Богдан Лепкий (що було в ті часи нонсенсом). Ми бачимо його салон на вулиці Зеленій у Кракові, куди приходять не лише українці, а й поляки; де одного дня з'являється молодий і радикальний В'ячеслав Липинський, який говорить, що його не треба називати Вацлавом, хоча він поляк за походженням. Він народився у польській родині на Волині в Російській імперії, але чомусь за певних обставин його ідентичність змінилась у досить ранньому віці. Чому він так радикально вирішив стати українцем?», — запитала Олександра Іванюк.

Таня Малярчук звернула увагу на те, що такий перехід у Липинського відбувся у двадцятирічному віці, коли він навчався у Києві. Його батьки, польські аристократи середнього достатку, що мали маєток у селі Затурці недалеко від Луцька, були шоковані вибором свого сина. Малярчук підкреслила, що, можливо, тому вони й відправили його вчитися до Кракова, який на той час був колиською польського патріотичного виховання. Натомість Липинський був впертим ідеалістом, одержимим ідеєю того, що на території між Росією і Польщею обов'язково коли-небудь

повинна бути Україна, всі національні групи повинні заради цього відродження об'єднатися, а польська інтелігенція має підтримати становлення української держави.

«Липинський старався дуже логічно обґрунтувати причини історичної необхідності існування такої країни, яку він виводив від козацької держави Богдана Хмельницького. Тому мені було цікаво розповісти цю історію через його одержимість, емоції. Я не історик, тому мені важко судити — хто мав тоді рацію, а хто ні. Я розумію, що ідеї Липинського були утопічними, заради них він багато чим пожертвував, утратив усе: маєтки, родину, друзів. Він фактично невдаха, лузер. Але саме такі історичні постаті мені значно цікавіші, ніж успішні герої», — розповіла письменниця.

Таня Малярчук уже десять років проживає у Відні, але не вважає себе мігранткою.

«Міграція є невід'ємною частиною української ментальності, це наша витіснена травма. Причина твого переїзду впливає пізніше на те, що з тобою відбувається. Липинський не міг повернутися; політики не могли цього зробити, бо їх би розстріляли. Для них еміграція стала вироком, в'язницею. Вони втратили свою Батьківщину, спільноту, причетність до неї. Це — те, що зараз неможливо втратити, адже в нас є інтернет, спілкування. Слово «міграція» набуло іншого сенсу. Справжня трагедія стається лише тоді, коли ти не можеш повернутися. Я насправді не вважаю себе мігранткою», — заявила Таня Малярчук.

Письменниця шукає власну ідентичність. Для цього планує дослідити історію місцевості, звідки вона походить.

«З ідентичністю в мене завжди були проблеми. Кожного дня потрібно вигадувати якусь правду, яка сьогодні мені допоможе. Я щодня ставлю собі питання: хто я і чи відчуваю я землю під ногами? Я не відчувала її раніше з багатьох причин. Я все життя від чогось кудись втікаю. У 20 років втекла до Києва з Франківська, через 7 років — до Відня. Пробувала й до інших міст, поки що осіла у Відні. Не знаю, чи цей процес вже завершений, але, можливо, я вже дозріла до того, аби зрозуміти, що фізична втеча не має сенсу. І що я втікаю насправді від самої себе, від історії моєї сім'ї і спільноти. Останнім часом в мене відбуваються дуже складні розмови з батьками. Мій тато походить із села біля Франківська, яке теж для мене є дуже рідним, про яке я писала у своїх перших книжках. Це був мій світ, моя маленька Україна, до якої — як я вважала — я належу. І раптом уже в дорослому віці, у 37 років, я дізнаюся, що ті уявлення про Україну є неправдивими і ілюзорними. Це село до II Світової війни було майже повністю єврейським; коли ж мій батько там народився і коли я там росла, від єврейства не залишилося жодного сліду. Я ніколи про це не питала, хоча я знала про Голокост. Зараз я планую подорож цими місцями: хочу порозмовляти з тими, хто щось знає про ті часи. «Перевідкривання», відкривання Батьківщини заново — у такому процесі я зараз перебуваю. Це і є шлях до розуміння моєї ідентичності», — поділилася зі слухачами Малярчук.

Зустріч приурочили до Дня пам'яті жертв голодоморів-геноцидів, який цього року припав на 28 листопада. Ця тема також присутня у романі «Забуття» та є для авторки особистою. Таня розповіла, що її бабуся пережила Голодомор у дитинстві. На її думку, ця травма передалась їй усім.

«Насправді трагедія Голодомору ще нами не осмислена. Я сама зараз над цим працюю, бо про це більше йти-меться у моїй наступній книжці. Нарешті я хочу про це написати, нарешті маю силу і сміливість. Дуже важко собі уявити світ Голодомору. Тоді люди перетворювалися на звірів, після багатьох місяців голоду людина втрачає розум і свою подобу. І це найстрашніше», — каже письменниця.

2 грудня в Українському домі відбулася також онлайн-зустріч із Марціном Гачковським, який переклав роман «Забуття» польською мовою, та українським поетом та видавцем Юрієм Завадським. Говорили про книгу «Веселий цвинтар» Василя Стуса і про те, як це — бути дисидентом у радянські часи. ■

Іванна КИЛЮШИК

online

30.11.2020
premiery
w języku
polskim

Інтеграція через літературу II

26 XI 2020 18:00

Про ідентичність мігрантів у контексті біографії В'ячеслава Липинського

Зустріч з українською письменницею

Танею Малярчук

Модерація: Олександра Іванюк
мова зустрічі: українська

Осінь думка

Любов до Батьківщини продовжує наші сни.

Минають чергові весни, а на нас падає тінь забуття. Наші доні й сини з Батьківщини поглядом поколінь тікають з рідного краю у вирій життя, якого не знають. Чекають добра, удачі, а струни грають мелодію чужини. Тому вони мають те, що мають — але не завжди те, чого хочуть. Батьки з хворим серцем мріють про гори, серед яких прожили свої весни. Кожна хвилина промовляє до них і радує їх тим, що було там, на рідних землях.

Було село, був ліс і поле. Була церква, і школа, і сад осінній, а в ньому — соковиті груші. Був потічок, що з пагорбу

вужем стікав під рідну хату... Усе це вони колись втратили. Біля потічка росла тоді ліщина, яка у таку чудову осінь пору вже скидає листя. А під ним на землі — золоті горіхи. У батьків і в кожній дитині тоді було стільки втіх. Радістю тодішньою могли наповнити великі міхи.

На жаль, цього не сталося. Нема села, нема школи. Церква — у чужих руках, бо своїх людей там вже майже немає. Нема мене. Нема тебе. Нема нас. Ми свою осінь доживаємо на чужині — вигнані, розкидані по світу й у більшості німі. Про минуле, навіть якщо чули, не говоримо — ні внукам, ні дітям. Сумно мені у ці осінні дні. А вам? Як вам?.. ■

Василь ШЛЯХТИЧ

13.11.2020 року

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Володимир Пилипович, «Надсянський „ліс речей“». Видавництво «ДОМІ», Перемишль, 2020. – 325 с.

Духовні пам'ятки Перемиської єпархії

У публікації Володимира Пилиповича «Надсянський „ліс речей“», зібрані тексти різних історичних періодів, у яких ідеться про духовні питання та церковних проповідників, що присвятили свої життя служінню вірянам Перемиської єпархії Української греко-католицької церкви у XVII-XIX століттях. Більшість текстів автор детально проаналізував та опублікував у формі факсиміле (з максимально точним графічним відтворенням первісного вигляду текстів – *ред.*). Таким чином Володимир Пилипович не тільки допомагає читачам краще зрозуміти їхній зміст, а й представляє оригінальні матеріали.

Мою увагу привертають насамперед світлинні рукописів із 1850 року отця Йосифа Левицького: «Слово до слухателів четвертого року Богословія» Перемиської духовної семінарії. У них духовник описує свої погляди щодо завдань українського душпастирства на Галичині після «Весни народів». Свя-

щенники і церква на той час відігравали велику освітянську роль. Отець наголошував, що у проповідництві важливе мовне питання, пропонуючи поєднувати церковнослов'янську мову з народною. Доказ цього – опубліковані у формі транскрипції і факсиміле тексти, у які приємно вчитуватися і які будуть цікаві не тільки мовознавцям і священникам.

Аби доповнити образ проповідника, Володимир Пилипович розмістив у книзі також дві статті про отця Левицького. Перша – це спогад отця Івана Гавришкевича, учня священника. В оригіналі текст був написаний галицько-російською говіркою, його на українську переклав автор книжки. Друга стаття «До життєпису Йосифа Левицького», яку написав Іван Франко для львівської «Зорі» 1886 року, у книзі опублікована зі збереженням мовних особливостей. До речі, отець Левицький хрестив Івана Франка. Рукопис зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. Василя Стефаника.

Автор книги аналізуючи богословські і мовні роздуми Йосифа Левицького, оприлюднив і його власні тексти (раніше друкувалися у галицькій «Зорі», а 2011 року – у «Перемиських архієпархальних відомостях»). У статті «Язык Церковно-Славенский в Перемишлі» отець наголошує: духовники, попри те, що мають граматику церковнослов'янської мови Мелетія Смотрицького і словник Памви Беринди, знають цю мову на дуже низькому рівні. У передмові до тлумачного словника церковнослов'янської, виданого 1722 року у Супраслі, зазначається, що заледве кожен сотий розуміє цю мову. Згодом перемиські священники готували свої версії словників чи проповідних видань, які мали сприяти розвитку руської словесності на Галичині.

Увагу до використання народної мови бачимо й у рукописах отця Антонія Ляврецького, який виголошував проповіді як парох Чертежа і сянць-

кий декан. Вони нараховують 18 сторінок і зберігаються у Національній бібліотеці у Варшаві. 1997 року ці матеріали аналізував професор Михайло Лесів, стверджуючи, що мови проповідей мають риси народної української з елементами лемківсько-надсянських говірок, хоча у них можна знайти і церковнослов'янські впливи. У проаналізованих виступах чертежського пароха чимало й полонізмів, які він використовував для того, аби його краще розуміли місцеві віряни. У книжці надрукований коментар автора видання, передрук проповіді мовою оригіналу та її факсиміле – надзвичайно естетичне каліграфічно.

Володимир Пилипович, присіпний дослідник і аналітик пам'яток сакральної культури Перемищини, не залишив поза увагою рукописний співавтор улюцького дяка Михайла Левицького, складений у 1829-1832 роках, який зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. Василя Стефаника. Отець Левицький – ви-

пускник Дяко-учительського інституту в Перемишлі, підготував три рукописи: співавтор, молитовник та ірмолій (різновид східнослов'янської церковної нотної збірки – *ред.*). На них зростає Михайло Вербицький, який згодом вчителював у перемиському інституті й був дяком у селі Улюч над Сяном. Рукописний молитовник ще 2011 року підготував до друку Володимир Пилипович – він вийшов у серії «Перемиська бібліотека» тамтешнього відділу ОУП. Натомість ірмолій у 2012 році він відніс до серії «Пам'ятки сакральної музики Перемиської єпархії». Тут слід зауважити, що спонсором започаткованого циклу був Антін Лехоцький з Ольштина, уродженець лемківського села Черемха, у якому після акції «Вісла» повністю знищили церкву. На її місці Антін побудував пам'ятник, на якому вказано, що там колись молилися лемки. У жовтні цього року Антін Лехоцького не стало. ■

Наталя КРАВЧУК

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu
ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

СПОГАДИ

Пам'яті Всеволода Олексюка

Батьки Всеволода Олексюка, Петро і Віра (у дівочтві Каліта), були селянами. Петро займався ковальством у Голі й мав невелике господарство. 14 березня 1934 року народився у них єдиний син, якого назвали Всеволодом. Оскільки батько був добрим майстром, йому запропонували навчати ковальства в українській професійній школі в Холмі, куди родина й переїхала жити. Настали важкі воєнні роки і несподіваний удар – німці ви-

слали батька до концтабору в Майдане-ку. До сьогодні ніхто не знає за що. Його вдалося врятувати завдяки старанням родичів і великому хабареві.

Холм у ті часи – важливий осередок українського культурного і релігійного життя. Всеволод починає вчитися в українській початковій школі. Там він закінчує тільки два класи, бо у 1942 році життєві дороги батьків розходяться. Мати з холмським шкільним професором виїжджає до Львова, а батько з сином повертаються до Голі. У селі Всеволод закінчує третій і четвертий класи, згодом – початкову школу в сусідньому місті Парчеві, і залишається у селі, як це робила тоді більшість тамтешніх дітей. Допомагає батькові в кузні; армійську службу проходить у робітничих загонах, працюючи, зокрема, у вугільній шахті в Сілезії.

В 1961 році Всеволод одружується з Любою Йощук із сусіднього села Волош (Волосковоля), де починає працювати у господарстві тестя. За рік народжується син Ярослав. Молоді батьки хочуть бути незалежними і переїжджають до Любліна, де Всеволод починає працювати на автомобільному заводі. Він розуміє, що треба здобувати освіту далі, і

1964 року розпочинає заочне навчання у механічному технікумі, яке успішно завершує у 1969 році. Влаштується на роботу у Вищий інженерний школі (згодом – Люблінська політехніка) і працює там аж до виходу на пенсію у 1999 році.

Спочатку Всеволод був технічним працівником, помічником викладачів. Згодом, однак, він набув уже достатньої майстерності в обробці матеріалів, і сам почав викладати студентам. Маємо рідкісний парадокс: чоловік, який сам не має вищої освіти, навчає інших. Це підтверджує неабиякі наукові здібності Всеволода і його постійне прагнення до самоосвіти.

На пенсії Всеволод багато часу присвятив вивченню історії рідної Холмщини й особливо – самого Холма. Був членом Українського суспільно-культурного товариства (згодом – Об'єднання українців у Польщі), а потім – Українського товариства. Мешкаючи в Любліні, він активно долучався до української діяльності, брав участь у різних культурних заходах, організованих місцевим гуртком УСКТ та Українським товариством. Разом з дружиною вони також були активними вірянами у православній громаді міста. Всеволод був членом Парафіяльної ради православної парафії Преображення Гос-

поднього в Любліні. Коли у 2003 році в місті відкрили храм для української православної громади, а у 2006 році – створили нову православну парафію св. Петра (Могили), Всеволод Олексюк часто брав там участь у богослужіннях та різних заходах. Довгий час він був передплатником «Нашого слова» і постійно цікавився українським життям у Польщі та різними подіями в Україні, які сприймав дуже емоційно. У нього були тісні зв'язки з родичами у Львові, він часто їх відвідував.

Всеволод був м'якою, товариською людиною. Він завжди мав терпіння вислухати співрозмовника, ніхто з нас ніколи не почув від нього поганого слова. Він охоче включався в дискусію і вмів захищати свою позицію, але робив це так делікатно і тактовно, що до сварок ніколи не доходило.

Передчасна і несподівана смерть дружини Люби зламала Всеволода. Його охопила депресія; додалося супутне захворювання – і серце не витримало. Він помер 19 жовтня 2020-го у віці 86 років. Всеволод спочив разом із дружиною на православному кладовищі у Любліні. Лишилися пам'ять про доброго друга із щирим українським серцем.

Микола РОЩЕНКО
та друзі з Українського товариства

СВЯТА БЕЗ ТАТА

11.11.2020 - 05.01.2021

Online

www.swietabeztaty.pl

Благодійний аукціон «Свята без тата»

Наближаються різдвяні свята. Усі ми любимо зустрічати їх в гроні рідних та близьких. На жаль, не всі матимуть таку можливість. У непрості зараз пандемічні часи варто не забувати про те, що в Україні багато дітей вкотре зустрічатимуть Різдво без батька. Саме тому Ініціатива Героям Майдану знову організовує благодійну збірку «Свята без тата» для діток, батьки яких воюють або загинули на сході України.

6 грудня у межах акції «Свята без тата» стартував також благодійний аукціон, усі вилучені кошти з якого підуть на подарунки діткам.

Різдвяний аукціон відбувається у фейсбуці на сторінці «Свята без тата». Українські та польські відомі бренди, музиканти, письменники, митці цього року переказали на аукціон неймовірні вироби, подарункові сертифікати та багато інших сюрпризів. Придбавши собі чи близьким оригінальний подарунок, Ви водночас зробите добру справу!

В окремих постах на сторінці регулярно будуть виставлятися цікаві та вартісні лоти від чудових людей, у коментарях під якими можна буде пропонувати свої ставки. Виграє той лот, чия сума буде найбільшою на момент закінчення розіграшу даного предмета.

Щиро заохочуємо вже зараз стежити за оновленням інформації та анонсами щодо благодійного аукціону на фейбук-сторінці Свята без тата (facebook.com/swietabeztaty).

Розкажіть про наш аукціон друзям, поширюйте магію свят, яка так потрібна усім цього року, а особливо дітям, що чекають на подарунки від Святого Миколая в Україні.

Організатори збору коштів та благодійного аукціону

Об'єднання українців у Польщі

Об'єднання українців у Польщі завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації у 2020 р. реалізувало такі проекти:

1. Поточна діяльність ОУП у 2020 р.;
2. Діяльність осередків української культури у 2020 р.;
3. Видавання тижневика «Наше слово» у 2020 р.;
4. Діяльність хорів та художніх колективів;
5. Програма освітніх заходів для дітей та молоді;
6. Видання річника «Український альманах» 2021;
7. Зустрічі на прикордонні;
8. Ярмарок ФЕСТ;
9. Теплоізоляція шахти ліфта з монтажем пасажирського ліфта та супутніми роботами у внутрішньому дворіку у Народному домі в Перемишлі;
10. Інтернет-сайт для Об'єднання українців у Польщі.

Відійшли...

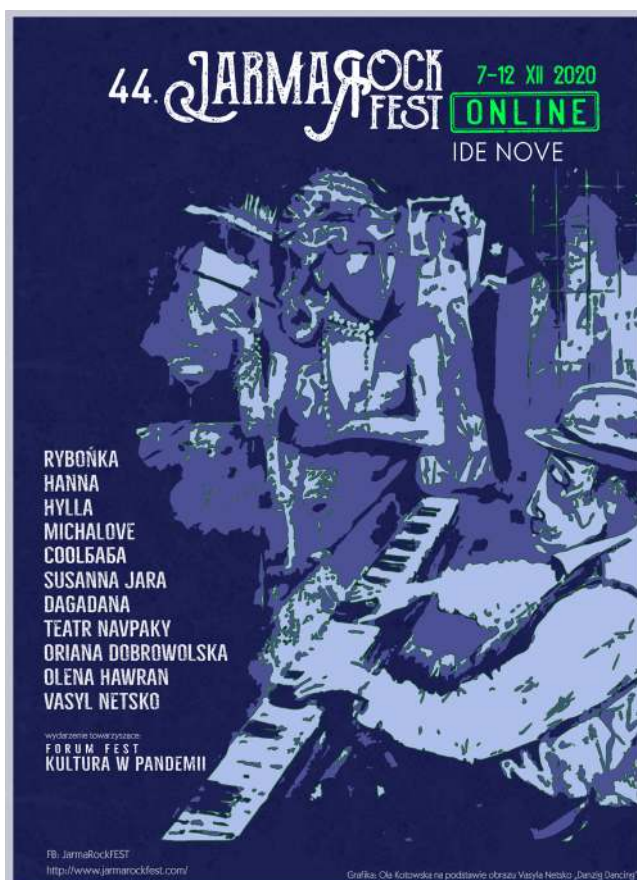
Із глибоким сумом і жалем повідомляємо про смерть

† Івана Надзяка

Він відійшов у вічність 12 листопада 2020 року у віці 86 років у себе вдома, в оточенні сім'ї. Народився 12 червня 1934 року у Вислоці. Там жив до акції «Вісла», під час якої їхню родину виселили на Мазури, до населеного пункту Брамка.

Іван Надзяк залишив дружину, дітей, внуків та правнуків, родичів та друзів, які зараз — у глибокій жалобі.

Внучка Анна Сидорко

Греко-католицька спільнота в Ельблонзі буде нову святиню.

З цією метою проводимо різні заходи, щоб зібрати кошти.

Від імені спільноти греко-католицької парафії Народження Св. Івана Хрестителя в Ельблонзі парох о. митрат Андрій Сорока просить про вплати:

Parafia Greckokatolicka w Elblągu
ul. Poznańska 2a
Bank PeKaO S.A. I oddział w Elblągu
nr konta: 87 1240 1226 1111 0000 1404 5318

Вітаємо Дорогого Ювіляря Михайла Кіха з нагоди іменин

Всю доброту, яка існує в світі,
Всю радість, що живе серед людей,
Найкращі всі, що до вподоби, квіти
Даруєм Вам у ангела день!
Довго жити Вам без горя і бід.
І, звичайно, удачі, оптимізму, успіхів і щастя.
Щоб завжди поруч були друзі.
Хай добро з надією душу зігрівають.
Хай Матір Божя Вас охороняє,
В душі панує світла доброта,
Ісус Христос здоров'я посилає
На многії і благії літа!

Товариство «Вербицька Земля»

ДО УВАГИ БАТЬКІВ!

Поспішайте зі знімками своїх малят, які народилися 2020 року. До 23 грудня надсилайте їхні фото, подаючи ім'я, прізвище, вагу і ріст, а також місцевість. А ми помістимо ці світлинки у святковий номер тижневика.

Фото надсилайте на адресу: redakcja@nasze-slowo.pl

Редакція «Наше слово»

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Повідомляємо, що з 1 січня 2021 року ціна одного примірника газети буде становити 4.30 злотих. Зміна ціни відбувається у зв'язку зі збільшенням витрат на видавничий процес і висилку газети.

Нагадуємо також, що до 5 грудня 2020 року ви можете зробити передплату газети на 2021 рік в кіосках RUCH.

Об'єднання українців у Польщі

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuchenko, redaktorzy – Igor Szczepa (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny – Olga Rusina, redaktor techniczny – Olga Michaluk, prenumerata, reklama – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Anastazja Krawczuk (Warszawa), Piotr Andrusieczko (Poznań, Kijów), Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwanuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,

E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotokład: Redakcja „Nasze Slowo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2700 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slowo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

